

Coordinadora İtoiz Derneği'nin hukuksal girişimlerinde önemli yanlışlar yaptığı gözlenmektedir. Ancak bu yanlışları, genellikle çok sevimsiz bulduğu bir alanda AIHM'nin de işini kolaylamıştır. Dernek yanlış bir sunum yapmasa idi, benzer konudaki içtihatlarını anımsatarak, Mahkeme'nin değerlendirmelerinin çok farklı olmayacağını düşünüyoruz. Dernek, 5 Mart 1996'da, "Greenpeace España" ile birlikte, Avrupa Komisyonu bünyesindeki Avrupa Ombudsmanı'na da başvuruda bulunarak, İtoiz Barajı'nın yapımının, Avrupa Birliği'nin 85/337 ve 79/409 sayılı direktiflerine aykırı düştüğünü bildirmiş, girişimin önlenmesini istemişti. Ombudsman, öncelikle İspanyol yetkililere sunulması gereken bu yakınmayı, iç hukuk yollarından geçmediği için, incelemeksizin geri yollamıştı.

ÇEVRESEL
ETKİLERİ
TARTIŞILAN
YATIRIMLAR

3. Avrupa'nın Paryaları: Çingeneler

Sinema filmlerinde, kimi operalarda, Çingeneler, yer yüzünün en mutlu toplulukları olarak tanıtılmaktadır. Ustaca seslendirilen kemanlar, renk renk giysiler, atlar, arabalar ve bitip tükenmek bilmeyen güzelliklere ulaşabilmek için sürekli dolaşan karavanlar... Kentlerin dumanlı, gü-rültülü kargaşa ortamından bunalanlar, açık havada, doğal koşullarda geçen, çok renkli, çok sesli, bir o kadar da coşkulu Çingene yaşamını özlemle izlemektedirler. Acaba günümüzün gerçekleri, Çingenelerin yaşam koşulları, bu imgelerle örtüşüyor mu?

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

Avrupa Konseyi'nin ve Avrupa Birliği'nin geliştirdiği öneri niteliğindeki bir çok kararda, üye ülkelerin, topraklarında yaşayan Çingenelere olumsuz ayrımcılık yapmalarını istenmektedir. Sağlık, planlama, yerleşim, öğrenim gibi çeşitli yaşamsal etkinlik alanlarında, Çingenelerin korunmalarını öngören kurallar yer almaktadır. Aynı tür koruyucu düzenlemeler, Avrupa ülkelerinin ulusal yasalarında da bulunmaktadır. Üstelik Çingeneler, yaşadıkları

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

ülkelerin yurttaşlarıdır. Etnik kimlikleri nedeniyle halkın bir bölümüne ayrımcılık yapılmaması, kötü davranılmaması amacıyla çok sayıda uluslararası ve ulusal yasalar konulmuşsa, bunun tek bir anlamı bulunmaktadır. Demek ki, bu insanlara ayrımcılık yapılmaktadır. Gerçekten de Çingeneler, Avrupa ülkelerinde sürekli horlanmakta, çok güç koşullar altında yaşamlarını sürdürmektedirler. Böyle bir yargıya varmamızın nedeni, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Çingenelerin yaptıkları başvurular nedeniyle verdikleri kararların konusu ve ilgili ülkelerde yaşanan olaylardır. Mahkeme, hemen her kararında, Çingenelerin kimler oldukları, ırksal kökenleri, nerelerden geldikleri, kendilerine özgü yaşam biçimleri gibi yeterince bilinmeyen yönlerinden birini veya birkaçını araştırıp çözmeye çalışmaktadır. Mahkeme, Çingeneleri, ilk kararlarında "Gypsy" sözcüğü ile anarken, yakın zamanlardaki kararlarında "Roma" deyimini kullanmaktadır. Biz de, aşağıda sunacağımız altı Avrupa ülkesindeki uygulamalarda, sözcükleri bu sıralamaya koşut olarak kullandık.

a. İngiltere'de Çingenelere Yer Yok

İngiltere'de belli bir yere bağlı olmaksızın yaşamlarını aileleri ile birlikte karavanların içinde sürekli dolaşarak geçiren Çingenelerin kendi seçtikleri köy ve kasabalara yerleşme girişimleri hukuksal engeller nedeniyle çoğu kez başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. İngiltere Çevre Bakanlığı'nın 2000 yılı ocak ayı verilerine göre, ülke genelinde Çingenelere ait devinim durumunda 13.134 karavan bulunmaktadır. Bunların 6.118'i yerel yönetimlerce belirlenen ve "Karavan Kentler" olarak anılan özel alanlara yerleştirilmiştir. Kişisel malvarlığı niteliğindeki sitelerde ise, 4.500 karavan konaklamaktadır. 2.516 karavan da, izin verilmeyen alanlarda yasadışı konumda bulunmaktadır.

Çingene olmadıkları halde çeşitli biçimlerde ellerine geçirdikleri karavanlarda Çingenerler gibi yaşayanlar da bulunmaktadır. Bu konumdaki 684 karavanın Çingenerlerin giremeyecekleri bölgelerde konaklamalarını yerel yöneticiler hoşgörü ile karşılamakta ve yerleşmelerine engel olmamaktadırlar. Çingenerlerin yaşadıkları 299 karavan da, bu hoşgörüden yararlanarak belli bölgelere yerleşmiştir.

İngiltere'de gezginci Çingenerlerin yaşam koşullarını, birlikte konaklama yerlerini planlama ilkeleri içinde ele alan çok sayıda yasa çıkarılmıştır. Ayrıca yönetmelikler ve bakanlık genelgeleri bulunmaktadır. İkinci Dünya savaşı sonrasının sosyal koşullarını yansıtan, "*Karavan Kentlerin Gelişiminin Denetlenmesi Hakkındaki*" 1960 yılı yasasının 23. maddesinde "*Çingene*"nin tanımı yapılmıştır. Yasaya göre, "*Çingenerler, ırksal kökenleri gereği olarak yaşamlarını alışageldikleri göçebe koşullarında sürdüren kişilerdir.*" Bu tanım, birlikte örgütlenerek, gösteriler sergilemek, sirklerde çalışmak amacıyla bir arada yolculuk yapan grupların üyelerini kapsamamaktadır.

İngiltere'de yaşayan Çingenerler, aynı zamanda Birleşik Krallık'a yurttaşlık ilişkisi ile bağlı olan kişilerdir. Yukarıdaki yasal tanım, "*ırksal köken*" ölçeğinde İngiliz yurttaşları arasında ayırım yapmış olmaktadır. Bu ayırım sonucunda kanımızca, Çingenerlere, etnik kökenleri temel alınarak, farklı uygulamalar öngören yasalarla, "*yasa önünde eşitlik*" ilkesi çiğnenmiş bulunmaktadır. Örneğin yukarıdaki tanımın yer aldığı 23. maddede, "*Çingenerlerin yerel yönetim birimlerinin kentlerde yerleşmelerine izin vermemeleri gereken topluluklar*" oldukları belirtilmiştir. Sonuçta, İngiltere'de, yerleşim yerleri ile ilgili olarak, "*Çingene Kentleri*", "*Karavan Kentler*", "*Çingenerlerin İzinsiz Giremeyecekleri Alanlar*", "*Çingenerlere Yasaklı Bölgeler*" gibi farklı tanımlar ortaya çıkmıştır.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

Görülüyor ki savaşı izleyen yıllarda güncel ve gelecekteki suç odakları olarak algılanan Çingene kervanlarının köylere, kasabalara ve kentlere çok fazla yaklaşmalarını önlemek için, yasalar eliyle engeller oluşturulmuştur. Zaman içinde bu tür aşırı kısıtlamaların, yarar sağlamaktan çok, zarar getirdiğinden söz edilmeye başlanmıştır. 1968 yılında yürürlüğe giren Karavan Kentler Yasası'nın II. Bölümünde, planlama gerekleri ve diğer yasaların sonucu olarak Çingenelerin konaklayabilecekleri alanların daraltılmasının, onların uygun olmayan yerlerde hukuka aykırı biçimde yerleşmelerine neden olduğu üzerinde durulmuştur. Ancak aynı yasanın 6. maddesinde yerel yöneticiler, başvurmaları durumunda yalnızca görevlerini uygulamaları amacıyla uzakta oturan Çingenelere elverişli bir yer sağlamakla yükümlü kılınmıştır. Bu tür izinler, geçici nitelikte olmaktadır. İzin verilmeden park eden karavanlar, yöneticilerin uyarısına karşın bulundukları yerden ayrılmadıkları takdirde, sulh yargıcının kararı ile güç uygulanarak uzaklaştırılmaktadır.

Yerel yöneticilerin, etkinlik bölgelerinde Çingenelerin yerleşmeleri için uygun yer ayırmamaları, veya böyle bir yer ayırmak zorunda bulunmadıklarını bildirmeleri durumunda, yasanın 12. maddesi, ilgili Bakan (Secretary of State)'ın onları yer göstermekle yükümlü kılabileceğini belirtmektedir.

Zaman içinde yeni yeni yasalar çıkarılmasına karşın, Çingenelere yönelik genel politikalar değişmemiştir. Amaç, Çingenelerin belli yerlerde oluşturulan "*Karavan Kentler*"de toplanarak kendi geleneklerine uygun biçimde yaşamalarını sağlamak, böylece daha başka köylere ve kasabalara karışmalarını önlemektir. Bu tür dışlayıcı koşullar, geleneksel yaşamlarını korumakla birlikte, belli bir işte çalışmak, çocuklarını okutmak, yaşlılarını dinlendirmek ve ailece sağlık olanaklarından yararlanmak isteyen Çingeneler için dayanılmaz olmaya başlamıştır. Karavanları

ile birlikte konaklamaya yeltendikleri her kasaba ve köyden kovularak atılan Çingenerler, ulusal hukukun yetersiz kalması nedeniyle, sorunlarının çözümü için zaman zaman AIHM'ne de başvurdular.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

Buckley /İngiltere

İngiltere'de yerleşik yaşama geçme olanağını bulamadığı için AIHM'ne ilk başvuran kişi, üç çocuğu ile birlikte Willingham, South Cambridgeshire'de bir karavanın içinde yaşayan Bayan June Buckley oldu. Başvurucunun yaşamı, South Cambridgeshire bölgesinde ve Çingene olan ailesinin yanında geçmişti. Çocukluğundan başlayarak tüm yaşamı boyunca, aynı bölgede karavanlarla köy, kent demeden dolaşmışlardı. 1988 yılında üçüncü çocuğunun doğumuna kadar gezgin yaşamını sürdürmüştü. 1988 yılında başvurusunun kız kardeşine ve bacanağına, Meadow Drove köyünde yaklaşık 4000 metrekare genişliğindeki bir alandan kişisel geçim ünitesi olarak yararlanmaları amacıyla geçici planlama izni verilmişti. Bu sırada karavanla dolaşmakta olan başvurusunun içinde bulunduğu sert yaşam koşulları, hamileliği açısından sakıncalar oluştuyordu. Üçüncü çocuğunun doğumunu beklemekte olan başvuru da kız kardeşinin çağrısı üzerine, 1988 yılı Kasım ayında Meadow Drove'a yerleşti. Aynı yıl başvuru, kız kardeşinin taşınmazının arkasında kalan, Meadow Drove'un ilerisindeki 0.16 hektarlık bir alanı satın aldı. Ardından arsaya kendisine ait üç karavanı getirdi. Böylece, kendi mülkiyetinde bulunan bir açık alana yerleşmiş bulunuyordu. Başvuru 1991 yılında kocasından boşandı. Belli bir bölgede yaşama-ya başlayan başvurusunun iki çocuğu, öğrenci olarak yerel okula gitme olanağını buldular. Üstelik diğer öğrencilerle bütünleşerek, katıldıkları yeni ortama uyum sağladılar.

Kalıcı bir yer edindiği inancındaki başvuru, aile gelenegi olan gezgin yaşamını ileride çocuklarına tanıtmak

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

amacıyla geçici bir süre için yolculuk koşullarına dönmeyi tasarlıyordu, Bu sırada, 1993 yılında, kız kardeşinin kayın-pederinin ölümü nedeniyle. Cambridgeshire'de, Saint Ne-ots kasabasına gitmek zorunda kaldılar. İki hafta boyunca karavanını ancak çöp toplama alanında park edebildi. Cenazeden sonra da, buradan hemen ayrılmak zorunda bırakıldılar.

Bir bölgeye Çingenerin yerleşmesi çekim odağı oluşturuyor, daha başka karavanlar da, yasal ya da yasa dışı yollardan aynı yerlerde konaklamaya çalışıyorlardı. Başvurucunun arsası, yeni katılımlarla birlikte Meadow Drove'da Çingenerler tarafından işgal edilen birbirine bitişik altı taşınmazdan birisiydi. Yalnız bir arsa, planlama kapsamına alınarak üç karavanın konaklaması için sürekli kullanım iznini elde etti. Başvurucunun kız kardeşinin kullanımındaki taşınmaza da, 4 Ağustos 1995'e kadar geçici izin verildi. Aralarında başvurucununkinin de bulunduğu diğer üç taşınmaza planlama izni verilmedi. Bu alanlar, izinleri bulunmadan yasaya aykırı biçimde işgal edilmiş oluyordu. Eğer bir taşınmaz, gerekli planlama izni olmadan kullanıma açılırsa, yerel yönetimler bir icra emri göndererek işgale son verilmesini isteyebilirler. Meadow Drove'da da, planlama izni olmadan yerleşen karavan sahiplerine, taşınmazların boşaltılmasını isteyen bildirimler yapıldı.

Başvurucu 4 Aralık 1989'da South Cambridgeshire Bölge Meclisi'nden taşınmazına üç karavanını yerleştirmek üzere planlama izni verilmesini istedi. 8 Mart 1990'da başvurusu reddedildi. Bölge Meclisi kararının gerekçesinde, South Cambridgeshire'in, Çingene yerleşmeleri açısından "*Doyma noktası*"na geldiği, ayrıca karavanların çoğalmasının plan kullanım kararlarına aykırı olacağı, tarım topraklarını azaltacağı, kırsal açık alanın görünümünü bozarak kalitesini düşüreceği belirtildi. Yerel yönetim, 9 Nisan 1990'da üç ay içinde taşınmazı boşaltmasını, aksi

halde zor kullanılacağını bildirdi. Planlama konusunda yetkili Bakan'na yaptığı itirazdan da bir sonuç alamayan June Buckley, iç hukuk yollarını tükettikten sonra 7 Şubat 1992'de yakınmalarını AİHK'na taşıdı.

Bu davada AİHM'nin tartıştığı konulardan birisi de, yasal olmayan yollardan gerçekleştirilen yerleşmeler karşısında, sözleşmenin 8. maddesinin nasıl uygulanacağı sorunu olmuştur. Çingene olduğundan ailesiyle birlikte sahip olduğu taşınmazın üzerindeki karavanda yaşaması için gerekli olan imar izni verilmediğini ileri süren Buckley, AİHM önünde, koşullarının olaya uygun düşen

Gillow davası kararı doğrultusunda çözüme bağlanmasını istemişti. Hükümet ise, başvurucunun savlarına karşı çıkmış, 8. madde kapsamındaki hakların yalnızca yasalara uygun olarak edinilmiş konutlar için geçerli olduğunu savunmuştu. Hükümet'e göre başvurucunun koşulları 8. maddenin sağladığı korumanın kapsamına girmemektedir.

Mahkeme'ye göre, gerek sözcük anlamında, gerekse içeriği bakımından 8. maddede yer alan "konut" kavramının salt yasalara uygun olarak edinilmiş konutlarla sınırlandırılmasını haklı kılacak hiçbir neden bulunmamaktadır. Ancak yakınma konusu olay, örnek gösterilmek istenen Gillow-Birleşik Krallık kararıyla da örtüşmemektedir. Gillow davasının başvuruçuları, söz konusu taşınmazı konut olarak edinmişler, oraya dönme istemlerini her zaman sürdürmüşler ve İngiltere'de bir başka konut edinmemişlerdir. Gillow'ların ikametgah oluşturmak amacıyla oturduklarını, diğer evlerini kapattıklarını ve Birleşik Krallık'ta başkaca bir ev açmadıklarını gözetken Mahkeme, adadaki taşınmazı, 8. madde bağlamında "konut" saymıştır.

Gillow davasında başvuruçunun konutunun yasalara uygun olarak edinilmesi nedeniyle, bu davada da aynı ölçütler gözetilmelidir. Mahkeme, başvuruçunun arsayı

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

üzerinde konut kurmak amacıyla aldığını benimsemiştir. Başvurucu, ailevi nedenlerle 1993 yılındaki iki haftalık bir ayrılık dışında, 1988'den beri satın aldığı arsada aralıksız oturmaktadır. Başka bir yerde konutu bulunmamaktadır. Mahkeme, Buckley'in başvurusunu da, "konut" hakkına saygı gösterilmesi kapsamında değerlendirmiştir.

AIHM, 25 Eylül 1996 günlü kararında; oyçokluğu ile olayda sözleşmenin 8. maddesinin uygulanabilir olduğunu kararlaştırmakla birlikte, üçe karşı altı oyla sözleşmenin 8. maddesinin ihlal edilmediğine, bire karşı sekiz oyla sözleşmenin 14. maddesiyle birlikte 8. maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir.³⁸

(Buckley / İngiltere, 1996)

AIHM'nin hangi gerekçelerle böyle bir sonuca vardığını, tekrara düşmemek için daha sonraki bir başvuru içinde değerlendireceğiz. Bu arada, Çingenelerin yerleşik yaşama geçerek topluma karışma eğilimlerinin yoğunlaştığı bir döneme rastlayan June Buckley'in girişimlerinin sürdüğü günlerde ve sonrasında, İngiliz hukukunda özellikle planlama alanında gerçekleşen değişimlere de kısaca değineceğiz.

İngiltere'de 1990 yılında yürürlüğe konulan Kentlerin ve Kırsal Alanların Planlanması Hakkındaki Yasa, henüz planlanmamış bölgelerin planlanmasını dondurmaktadır. Yasa'da 1991 yılında yapılan değişiklikten sonra, yeni planlama izinlerinin, ancak bölgenin gelişmesinin söz konusu olduğu koşullarda verilmesi öngörülmektedir. Karavanların bölgeye yerleştirilmesi için de, plan kullanım kararlarının bu yöntemler doğrultusunda değiştirilmesine gerek bulunmaktadır.

³⁸ www.echr.coe.int

Yasanın 54. maddesinde, gereksinim duyulacak uygulama doğrultusunda, plan değişikliği için izin isteme yetkisi, bu uygulamayı gerçekleştirecek olan yerel organlara verilmiştir. İznin isteminin reddi durumunda, yetkili bakan (Secretary of State) itiraz olanağı bulunmaktadır. (78 m.). Genellikle önemsiz itirazlar dışındaki tüm başvurular, Bakan tarafından işleme konulmakta ve yakınılan konular Bakan'ın görevlendirdiği bir müfettişe incelettirilmektedir. Müfettişler, bağımsızlık içinde çalışmakta ve herhangi bir etki altında kalmadan kararlarını vermektedirler. Bakan'ın kararını yasaya aykırı bulanların Yüksek Mahkeme'ye itiraz etme olanakları da bulunuyor. Plana aykırı uygulamaları izlemek, durdurulması için gereken uyarıları yapmak, bu tür gelişmelere izin verilmeyeceğini ilgilisine bildirmek, yerel yöneticilerin görevidir. Tüm uyarılara karşın plana aykırı girişimlerin sürdürülmesi karşısında bunları durdurmak, izinsiz yapıları ortadan kaldırmak ta yerel yönetim birimlerinin görevleri arasındadır. İzinsiz yerleşmelerin önlenmesi için yapılan harcamalar da, daha sonra sorumlu kişiye ödetilmektedir.

Bakanlık, 18/94 sayılı ve 23 Kasım 1994 günlü genelgesi ile, *"İzinsiz yerleşen Çingene Kampları'na yönelik bir hoşgörü politikasının benimsenmesi"* için yerel yönetimlere uyarılarda bulunmuştur. Genelgeye göre, Çingenelerin yasa dışı yollardan kamuya ait alanlara yerleşerek kamp kurmaları durumunda, yerel yönetimler öncelikle kampın, halk sağlığı açısından bir tehlike oluşturup oluşturmadığını araştıracaklardır. Böyle bir sakıncanın bulunmadığı saptandıktan sonra, Kamu Malları Dairesi ile anlaşma sağlayarak, bölgeden çıkarılmaları zorunluluk taşımayan kampların, Bakanlık politikaları doğrultusunda bulundukları yerlerde kalmalarına göz yumulacaktır.

İngiltere Çevre Bakanlığı (Department of the Environment), 25 Mayıs 1998'de yerel yönetimlere ve planlama birimlerine gönderdiği bir genelgede, bölgelerindeki

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

Çingenelerin yer gereksinimlerini gözetmeleri gerektiğini bildirmiş, bu amaçla ülke genelindeki politikalara uyumlu bir biçimde yerel planlar yapılmasını istemiştir. Böylece Çingenelerin yerleştirilecekleri alanların belirlenmesi amacıyla yerel yönetimler uyarılmıştır.

Hükümet ayrıca, Çingenelerin ve Diğer Göçerlerin Eğitimi İçin Öneri Kurumu (ACERT) olarak anılan bir araştırma birimi oluşturmuştur. Bu birimin saptamaları, yerel yönetimlerin %24'ünün Çingenelerin yerleştirilmeleri konusunda hiçbir politikaları olmadığını göstermiştir. Planlama sürecinde yerel yönetimlerin birçoğu, Çingenelerin yerleşme gereksinimleri kapsamındaki genel politikalar doğrultusunda düzenlemeler yapmakla yükümlü olduklarının ayırdında bile değillerdi. Hükümet, yapısal düzenlemeler için erken bir zamanda Çingenelerin gereksinimlerini saptamanın önemini vurgulayarak, gelişme planlarında ayrıntılı politikalarla bu sorunların çözümünü istiyordu. ACERT'in Çevre, Ulaşım ve Bölgeler bölümünün araştırmaları sonucunda düzenlenen raporda, 1994 yılından beri kamusal sitelerdeki yerleşme olanağını her yıl 100 karavan geri çevirirken, özel sitelere yerleşen karavanların sayısında yılda 30 artış olmuştur. Kişisel yer edinme istemi, kamu eliyle açılan yerlere ilgiyi azaltmış ve bu konudaki dengeleri bozmuştur. 1994 yasası, Çingenelerin özel yerleşme istemlerinin güçlendirilmesi yoluyla, onların, etnik, kültürel ve dilbilimsel kimliklerinin, göçebe yaşam koşullarının, korunmasını amaçlıyordu. Ancak benimsenen çözümler, Çingenelerin daha çok sayıdaki yerleşim yerlerinde, daha dar kapsamlı "Karavan Kentler"de bir arada yaşamalarından ileriye gidemiyordu

20.Ocak 1997'de yürürlüğe giren Konut Yasası'na göre yerel yönetimlerin "homeless" olarak anılan evsizlere karşı bazı yükümlülükleri bulunmaktadır. Konut yardımı için başvuran kişinin, yeterli konutu olup olmadığı, nerede oturduğu, bakmakla yükümlü olduğu çocuklarının sayısı

ve öğrenim koşulları, ileri yaş veya fiziksel yetersizlikler gibi nedenlerle korunma gereksinimi bulunup bulunmadığı araştırılmaktadır. Konut sağlayan yerel birimler, başvuran kişinin, yardım için öncelikli gereksinimini, kendi isteği ile evsiz kalıp kalmadığını değerlendirecektir. Son iki yıl içinde yer sağlayan başka bir kamu biriminden konut yardımı alıp almadığına da bakılacaktır. Başvuran kişinin evsiz, olduğu, koşullarının elverişli bulunduğu ve kasten evsiz konumuna düşmediği saptanınca, gerekli görülecek bir denemeden sonra, konut yardımından yararlandırılacaktır.

Kırsal bölgelerin planlanmasında yeni bir girişim olan "Yeşil Kuşak"ların oluşturulup korunmasını amaçlayan ulusal politika belgesi, 1995 yılı Ocak ayında benimsendi. Hükümet, planlama politikalarının temel öğeleri arasında değerlendirdiği yeşil kuşak ilkelerine özellikle dört konuda büyük önem vermektedir. Yeşil kuşak politikasının temel amacı, kırsal açık alanları sürekli koruyarak, kentlerin buralara yayılmalarını engellemektir. Yeşil kuşakların en önemli niteliği, açıklığıdır. Yeşil kuşaklar, alt-bölgesel ve bölgesel ölçekteki kentsel gelişmeleri yönlendirerek, öngörülen tarımsal, ormancılık veya diğer kullanım biçimleriyle kırsal alanların korunmasına yardımcı olmaktadır. Böylece kentlere yönelen yoğun yerleşme baskısının, katlanılabilir düzeyde tutulmasında etkili olması beklenmektedir.

Ülke genelinde Yeşil Kuşaklar oluşturma'nın beş amacı bulunmaktadır:

- büyük yapılaşma alanlarının sınırsız yayılmasını denetletmek;
- komşu durumundaki kentlerin birbirleriyle birleşmelerini engellemek;
- kırsal bölgelerin el atmalardan korumasına yardımcı olmak;

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

— tarihsel kentleri özel kimlikleri ile birlikte korumak

— terk edilmiş kentsel alanlarda geri dönüşümü özendiren yeni oluşumlara yardım etmek.

Yeşil kuşakların temel niteliği, onların sürekliliğidir. Yeşil kuşak girişiminin öncülerine göre, bu niteliğin sürdürülmesine önem verilmelidir. Kırsal alanlarda gelişmeyi denetim altında bulunduran genel politikalar, yeşil kuşaklarda da aynı kararlılıkla uygulanmakla birlikte, uygun olmayan zararlı gelişmelere karşı, yeşil alanlara daha bir özen gösterilmesi öngörülmektedir. Uygunsuz gelişme tanımını ile yeşil kuşağa zarar verecek girişimlerden söz edilmektedir. Uygunsuz gelişmeyi açıklamak için, çok özel koşulların varlığı da aranmaktadır. Eğer yeşil kuşağa zarar verebilecek bir girişim söz konusu ise, uygunsuz gelişme var demektir. Henüz zarar doğmamış da olsa, korunma gereksinimi öncelikli ve ağırlıklı olarak gözetilecektir. Uygunsuz gelişme olasılığına karşı Bakan, yeşil kuşağın korunması için gereken önlemleri alacaktır.

Yukarıda özet olarak değinilen Çingenelere özel yasalar ve genel olarak planlama hukukundaki yenilikler, sonraki yıllarda gerek ulusal ölçekteki, gerekse AİHM'ndeki davaların gerekçeleri arasında yer alacaktı. Çingenelerin hak arama girişimlerinin yoğunlaştığı ve AİHM'ne çeşitli başvuruların yapıldığı bir dönemde İngiltere'de planlama ve çevrenin korunması doğrultusundaki gelişmeler ve özellikle yeni bir girişim olan yeşil kuşak projesi arasındaki koşutluklar, ilginç bir rastlantı oluşturmaktadır.

Chapman / İngiltere

AİHM Büyük Kurulu, kendilerine ait taşınmazlara, aileleri ile birlikte karavanlarda yaşamak üzere yerleşmelerine izin verilmeyen Sally Chapman, John ve Catherine

Beard, Thomas ve Jessica Coster, Thomas Lee, Jane Smith adlarındaki Çingenelerin İngiltere'ye karşı yaptıkları bir dizi başvuruyu 18 Ocak 2001 günü karara bağladı

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

Thomas ve eşi Jessica Coster, Kent Eyaleti'nin Maidstone bölgesi yakınlarında satın aldıkları arsaya karavanları ile yerleşmeleri için izin verilmemesinden yakınmışlardır.

John ve eşi Catherine Beard'ın, Lancashire yakınlarında edindikleri taşınmaza yerleşmeleri için yaptıkları izin istemleri üç kez reddedilmiştir. 1996 yılında karavanını bulunduğu araziden çıkarmakta geciken John Beard'a üç ay hapis cezası verilmiştir. Beard ve ailesi, kendi malları olan taşınmazdan kamu gücü ile çıkarılmalarından sonra, belli bir adresleri bulunmaksızın karavanları ile dolaşmaktadırlar.

Thomas Lee ve ailesi, Kent eyaletinde "özel manzara alanı" olarak planlanan yerden bir arsa satın alarak, karavanları ile buraya yerleşmek için izin isteminde bulunmuşlardı. Söz konusu alanın geçmiş dönemlerde çöp ve lağım atıklarının toplandığı kamu hizmetine ayrılmış bir yer olması ve insanların yerleşmelerine elverişli bulunmadığı gerekçeleri ile izin istemleri reddedilmişti. Bununla birlikte, tarımsal amaçlar için ve bir karavanın kullanımı ile sınırlı kalmak üzere kendi taşınmazının yakınındaki 600 yarda büyüklüğünde oturmaya ayrılmış bir gelişme alanında ailece yerleşmelerine izin verilmişti.

Jane Smith ve ailesi, karavanları ile birlikte yerleşmek amacıyla Surrey'de, Yeşil Kuşak alanında kalan bir yer satın almışlardı. "Hassas Bölge" olarak nitelenen taşınmaza yerleşmelerinin, kırsalın doğal dokusuna zarar vereceği gerekçesiyle, izin istemleri reddedildi. Doğayı kirletme olasılığı bulunması nedeniyle 1994 yılında taşınmazdan ayrılmalarına karar verildi.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELEK

Başvurucular, genel çizgileriyle, çevreyi koruma ve planlama önlemleri nedeniyle kendilerine yerleşme izni verilmediğini, etnik kökenleri bakımından ayrımcılık yapıldığını, çocuklarının ve torunlarının okula gitmekten yoksun bırakıldıklarını, sahip oldukları taşınmazlardan işgalci gibi atılmak istediklerini, bu uygulamaya karşı çıktıkları için hapse dönüşebilir para cezalarına mahkum edildiklerini ileri sürerek, Sözleşme'nin 6, 8, 14. maddelerinin, ayrıca 1 Numaralı Ek Protokol'ün 1. ve 2. maddelerinin ihlal edildiğini ileri sürmüşlerdir. Ayrı dosyalar içinde görölüp sonuçlandırılan bu başvurulardan Chapman-Birleşik Krallık kararının geniş bir özetini sunmaktayız:

"OLGULAR

I. Davanın içinde bulunduğu özel koşullar

10. Başvurucu Sally, İngiltere'nin Hertfordshire bölgesinde göçebe olarak yaşamını sürdüren Çingene bir ailenin kızı olarak doğmuştur. O da ailesiyle birlikte genellikle aynı yörede sürekli gezerek yetişmiştir. Yaşı ilerleyip bir genç kız olunca, kendisine çalışabileceği bir iş aramaya başlamıştır. Evlendikten sonra eşiyle birlikte kendi karavanında yaşamaya başlayan Sally Chapman'ın dört çocuğu olmuştur.

11. Başvurucunun kocası, bir bahçıvan olarak iş bulunca, izinsiz ya da geçici olarak yerleşme olanağını elde etmek için sürekli gezmeye son vermişlerdir. Başvurucu ve eşi, izinsiz olarak birkaç yıl St. Albans'da kalmışlardır. Kalıcı yerleşim için bekleyenler listesinde yer almalarına karşın, kendilerine bir yer önerilmemiştir. Bölgesel yetkililerin temsilcileri ve polis tarafından, sürekli oradan oraya taşınmışlardır.

12. Sürekli yolculuk durumundaki yaşam biçiminin çocuklarının eğitimine ve ailesinin sağlığına zarar vermesinden usanan başvuru, taşınabilir bir evde yaşamak niyetiyle 1985 yılında küçük bir arsa satın alınmıştır. Arsa, resmi olarak Çingene kenti

olmayan, Hertfordshire'daki Three Rivers İlçe Konseyi'nin alanı içindedir. Başvurucu, yol kenarına kamp kurduğunda, eğer bir arsa satın alırsa, İlçe Konseyi'nin, resmi olarak orada yaşaması için kendisine izin verileceğini söylediğini ileri sürmektedir. Hükümet, böyle bir sözün verildiğine ilişkin resmi belge olmadığı gibi, böyle bir sözün verilmesi olasılığının da bulunmadığını; birileri bu sözünü verdilerse bile, herhangi bir başvuru nedeniyle İlçe Konseyi tarafından verilen bir karar olmadığını dile getirmiştir. Başvurucu ayrıca, yerleşim yerinin üç karavanın duraklaması için kullanılmamasını gerektiren bir taşınmaz olması nedeniyle, 1961 tarihli bir boşaltma emriyle de karşı karşıya kalmıştır.

13. Başvurucu ve ailesi araziden taşınmışlar ve planlama için izin istemişlerdir. Bu, çocukların bir an önce okula başlamalarını olanaklı kılmak için yapılmıştır. İlçe Konseyi, 11 Eylül 1986 tarihinde planlama izni başvurusunu reddetmiş ve uyarıların zorla uygulanmasını tebliğ etmiştir.

14. Zorla uygulama uyarılarına karşı temyiz başvuruları yapılmıştır. Çevre Dairesi/Bakanlığı tarafından atanan bir müfettiş, 1987 Temmuz'unda genel bir araştırma duruşması yapmıştır. Müfettiş, temyiz başvurusunu reddetmiş ve Büyükşehir Yeşil Kuşak alanı içinde bulunan taşınmaza ilişkin Konsey kararını onamıştır. Onama kararının gerekçesinde, temyiz başvurusunda bulunan kişinin gereksinimlerinin, ulusal ve bölgesel planlama politikalarını geçersiz kılacak nitelikte olmadığı belirtilmiştir. Aileye, arsalarından taşınmaları için 15 aylık süre verildiği sırada, Three Rivers ilçesinde resmi bir Çingene yerleşim bölgesi bulunmuyordu.. Konsey, aile için uygun bir bölge arandığını ve bir yıl içinde yeni bir resmi yerleşim bölgesine taşınmalarının sağlanacağını bildirmiştir.

15. Aile, verilen 15 aylık süre dolduğunda, gidecek başka hiçbir yerleri olmadığı için arsada kalmaya devam ettiler. Yapılan genel araştırmada, arazinin kullanımında bir bungalovun, devingen bir evden çok daha uygun olacağının belirtilmesi üzerine, başvuru, bu konuda da planlama izni verilmesi için başvurmuştur. Ancak yeni planlama izin istemi de reddedilmiş-

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

tir. Ayrıca yapılan bir araştırmanın ardından, Konsey'in kararı onaylanmıştır. Aile, arsada kalmayı sürdürmüş ve Konsey'in uyarı emrine uymadıkları için başvurucu ve kocasına mahkeme çağrısı tebliğ etmiştir. Başvurucu ve eşi, 18 Ağustos 1989 günü, Sullı Mahkemesi tarafından 50 Pound (GBP) yargılama giderleriyle birlikte, 100 Pounds para cezasına çarptırılmışlardır. 23 Şubat 1990'da ikinci kez cezalandırılmışlardır. Bu defa her biri 50 Pound yargılama gideriyle birlikte kişi başına 500 Pound para cezası ödemeye malikûm edilmişlerdir. Aile, başka bir davadan kaçınmak için göçebe yaşamına geri dönmüştür. Konsey yetkilileri yüzünden sürekli oradan oraya taşınmışlardır. Başvurucunun büyük kızı, ileri eğitim yüksekokulunda kuaförlük kursuna başlamış ve diğer kızı ormancılık/orman mühendisliği diploması almak için bir fakültede ders almaya başlamıştır. Her iki öğrenim de zorunlu olarak iptal edilmiş ve iki genç insan uzun süre okula başlayamamıştır.

16. Bu süre içinde başvurucu, arsasında kurulacak bungalow için başka bir planlama başvurusu yapmıştır. Araştırma sonrası başarısız kalan başvuru, yine reddedilmiştir. Ağustos 1992'de başvurucu ve ailesi arsalarında bulunan karavana geri dönmüşlerdir. Konseyin zorla yerine getirme uyarısı 11 Mart 1993'te bildirilmiştir. Başvurucu, 2 Kasım 1993 günlü planlama araştırmasını ve zorla yerine getirme uyarılarını temyiz etmiştir.

17. Başvurucunun 90 yaşında olan ve yaşlılık nedeniyle bupnema hastalığı nedeniyle acı çeken, başkaca bakacak kimsesi bulunmayan babası da onunla birlikte yaşamaktadır. Baba, haftalık olarak doktorundan enjeksiyon almaktadır. 1993 yılında yitirdiği oğlu ve torunu için yas tutan, depresyon tedavisi gören başvurunun babası aynı zamanda kalp hastasıdır. Başvurucunun eşi, artrit (kireçlenme) nedeniyle hastaneye gitmekte ve doktor tedavisi görmektedir. Başvurucunun önceleri kent içinde yaşayan çocukları da şimdi, onlarla birlikte sürekli taşınmaktadır.

18. Three Rivers ilçesinde Çingeneler için saptanmış kamusal yada özel yerleşim yeri bulunmamaktadır. Ancak, Hükümet, Hertfordshire ilinde yöresel yetkililerce belirlenmiş 377 karava-

nın barınabileceği 12 özel yerleşim yeri olduğunu ileri sürmektedir.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

19. Konsey tarafından uygulanan Yöresel Plana göre; kent-
sel alanlar dışında kalan bütün Three Rivers ilçesinin, Yeşil Ku-
şak (Green Belt) alanının içinde kaldığı, GB.1 planında açıkça
belirtilmektedir. Köy planlama izinlerine ilişkin ayrıcalıklarla
birlikte, genişleme nedeniyle -çok özel koşullar dışında- tüm is-
temlerin reddedilebileceği, GB. 6'da açıkça belirtilmektedir."

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararında olay-
ların geniş bir özeti verildikten sonra, konuyla ilgili İngiliz
hukuku değerlendirilmiştir. Ardından, Çingenerler'i koru-
maya yönelik Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği belgele-
rinden alıntılar yapılmıştır. Mahkeme'nin bu konulardaki
saptamalarını da aşağıya aktarıyoruz:

"B. Diğer Avrupa Konseyi belgeleri

58. Avrupa Parlamenterler Meclisi'nin Avrupa'daki Çinge-
neler üzerine 1203 (1993) sayılı Tavsiyesi kapsamında Çinge-
neler, "özel korunma gereksinimi" olan, Avrupa'da yaşayan çok
az sayıdaki yerleştirilmemiş konumdaki azınlıklardan biri olarak
tanınmışlardır. Parlamento'nun önerilerinde, diğerlerinin yanı
sıra (inter alia) genel olarak şu görüşler dile getirilmiştir:

6. Çingenerlerin haklarına saygı duymak; onların bireysel ve
temel insan haklarının ve bir azınlık olarak konumlarının geliş-
mesi için asıdır,

7. Eşit haklar, eşit şans, eşit davranış ve konumlarının geliş-
mesine yönelik önlemlere ilişkin alınacak güvencelerle, olanaklar
içinde Çingene kültürünü ve dilini canlandırmak ve dolayısıyla
Avrupa'nın kültürel çeşitliliğini zenginleştirmek.'

Öneri, şunları da kapsamaktadır:

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

*"xv. üye devletler, Çingenelere karşı ulusal yasama sistemlerinde ve mevzuatlarında bulunan ve ayrımcılık içeren doğru-
dan ya da dolaylı hükümleri değiştirmelidirler:"*

"xviii. üye devletler, Çingenelerin yaşamları için asgari yaşam koşullarını oluşturmali (...) eğitim ve barınma durumlarının gelişmesi için ayrı programlar tesis etmelidirler, (...)'

8 numaralı Genel İlke önerilerinde de, Çingenelere karşı ırkçılık ve hoşgörüsüzlükle savaşıım için, devletlerce yerine getirilmek üzere, aşağıdaki önlemler üzerinde durulmuştur;

"özellikle eğitim ve barınma gibi alanlarda, uygun yasama sistemi sayesinde ayrımcılık içeren uygulamalarla mücadele etmek ve bu amaçla medeni hukuka ilişkin özel hükümleri yürürlüğe koymak(...)"

(...)

Ülke içindeki 'yolculuk'larla ilgili sorunların çözömlenmesini; özellikle kent planlaması ve yerleşme ile ilgili düzenlemeler yapılmasını ve ilgili kişilerin yaşam biçimlerini engellemeyen bir yol ile çözümler üretilmesini sağlamak:

C. Avrupa Birliği

59. Avrupa Parlamentosu, 21 Nisan 1994 tarihinde, üye devletlerin hükümetlerini, "Avrupa içinde Seyahat eden Kişilerin ve Çingenelerin sosyal konumlarını geliştirmek için sosyal, yönetsel ve yasal önlemleri yürürlüğe koymaya" davet eden; "Komisyon, Konsey ve üye devletlerin hükümetlerine, günümüzde Avrupa'da yaşayan en büyük azınlık olan Çingene nüfusunun içinde bulunduğu yoksulluk ve yoksunluğu giderme amacıyla birlikte, Çingenelerin ekonomik, sosyal ve politik bütünleşmesine yardımcı etmek için olanakları ölçüsünde her şeyi yapmalarını" tavsiye eden, Birlik içindeki Çingenelerin durumuna dair bir Çözüm Kararını kabul etmiştir. (Avru-

pa Birliği'nin 9 Mayıs 1994 tarihli C 128/372 sayılı *Resmî Gazete*'de yayınlanmıştır.)

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELEER

60. Azınlıkların korunması, Avrupa Birliği'ne girmenin önkoşullarından biri olmuştur. Avrupa Birliği Kasım 1999'da, özellikle Romanlar/Çingeneler üzerine Avrupa Birliği Uzman Grubunun ve AGİT Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliğinin tavsiyeleri üzerine temellendirilmiş olan, aday ülkelerdeki Romanların durumunu geliştirmeye yönelik bir "*Rehber İlkeler*" bütününe kabul etmiştir.

AİHM, bu saptamalardan sonra, yakınma konusu somut olaylar üzerinde aşağıdaki değerlendirmeleri yapmıştır:

I. Sözleşmenin 8. Maddesinin İhlal Edildiği Savları

"104. Başvurucu kendisi için söz konusu olan riskin ciddiye-tini, bu davanın olgularını örnekleyerek kanıtlamıştır. Başvurucu, geçici konaklama ya da izinsiz yerleşimlerle, uzun süre gezgin bir yaşam biçimini sürdürmüştür. Başvurucu, karavanlarının durması için güvenli ve uzun süreli bir yer bulma kararıyla, arsası üzerine ev yapmaya başlamıştır. Planlama izni bu nedenle reddedilmiş ve başvurucu ayrılmak zorunda kalmıştır. Başvurucu iki kez para cezasına çarptırılmıştır. Arsasından ayrılmış, ancak sürekli oradan oraya taşınması nedeniyle aynı yere geri dönmüştür. Durum, başvurucunun gerçekten gezgin bir yaşam biçimini sürdürmeyi arzu etmediğini göstermektedir. Başvurucu, yerleşim yerinde, 1986'dan 1990'a ve yargılama süreçleriyle 1992 tarihleri arasında ikamet etmiştir. Bu nedenle, somut dava geleneksel gezgin Çingene yaşam biçimiyle ilgili değildir.

105. Başvurucu ve ailesinin uygun bir yer bulmak için gereksindikleri sürenin ve alternatif yerleşim yerlerinin uygunluğuna ilişkin görüşlerinin; özellikle içinde bulundukları ekonomik

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

ve diğer koşulların ve davalarıyla ilgisinin dikkate alındığı ve planlama müfettişi önünde tam ve adil bir olanağa sahip oldukları; prensipte zorla uygulama uyarısından bireysel olarak etkilendikleri ve başvurucunun bu uygulamalara maruz kaldığı açıktır.

106. Mahkeme, başvurucunun işgalini yasal kılmak için zorunlu olduğunu bildiği bir önceki planlama iznini elde etmesizin, karavanlarının bulunduğu arsadan ayrıldığını anımsatır. Planlama izinlerinin reddine karşı başvurucunun temyizleri, zorla uygulama uyarısı, bağımsız ve nitelikli uzman müfettişler tarafından iki genel soruşturma, başvurulabilir yasal yöntemlere uygun olarak yürütülmüştür. Her iki temyizde de, müfettişler başvuru ve ailesinin yerleşim yerini ziyaret etmiş ve başvurucunun kendisini ifade etmesine dikkat etmişlerdir. Başvurucunun bazı uyarılara uyması için sürenin uzatıldığı kanıtlanmıştır.

107. Ulusal ve bölgesel planlama politikalarını ve Büyükşehir Yeşil Kuşak'taki yerleşim alanının iskân yerini dikkate alan ilk müfettişe göre, söz konusu politikalar başvurucunun gereksinimlerine nazaran daha baskındır. İkinci müfettiş, yerleşim alanının karavanların duraklaması için kullanılmasının çevreye ciddi zarar vereceğini; hem bir Yeşil Kuşak ve hem de "Fevkalâde Büyük Değerde Peyzaj Alanı"nı içeren yerleşim yerinin "sakin kırsal karakterinin önemli ölçüde aleyhinde olacağını" göz önünde tutmuştur. Müfettiş, yerleşim yerinin genişlemesinin, kırlık alanı tecavüzden/elatmadan korumaya yönelik Yeşil Kuşak'ın amacını boşa çıkaracağına karar vermiştir. Başvurucunun gerekçe ve dayanakları, müfettişin kararında yer alan bu önemli kamusal yararlar üstünlüğünü kanıtlayamamıştır.

108. Başvurucunun hem yerleşim yerini ekerek ve düzenleyerek tamamladığı çalışması, hem de bölgede başka yerleşim alanları bulmanın zorluklarıyla ilgili olarak sunduğu kanıtlar dikkate alınmıştır. Ancak, kırsal alanın bu karakteristiğini koruyan kamu yararına karşı sunulan bu faktörleri inceleyen müfettişler ikinci raporun üstün geldiğine karar vermişlerdir.

109. Planlama izni istemlerinin çevresel gerekçelerle reddedildiği ve karar alma sürecinde başvurunun içinde bulunduğu kişisel koşulların dikkate alındığı, güçlü içeriğe sahip müfettiş raporlarında açıkça bellidir. Mahkeme ayrıca, temyiz için Yüksek Mahkeme'ye gitmenin elden geldiğince kullanışlı bir yol olduğuna dikkat etmiştir.

110. Mahkeme, doğruluğu kanıtlanan planlama süreçleri boyunca, başvurunun ne bulunduğu ilçede, ne de eyaletin tamamında gitmesi için hemen uygun olabilen boş bir yerleşim yeri olmadığını gözlemlemektedir. Hükümet, kent içinde başka yerlerde diğer yerleşim alanlarının olduğunu ve başvurunun eyalet dışında yerleşim alanları aramakta özgür olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte, istatistikler eyaletin tamamında, Çingeneler için bölgesel yetkili yerleşim alanlarının eksik olduğunu göstermektedir. Hükümet, büyük olasılıkla Çingene ailelerinin, resmi yerleşim alanlarına başvurmaksızın, hâlâ gezgin bir yaşam sürdürdüklerini vurgulayarak, resmi yerleşim alanları üzerinde boş yerlerin periyodik olarak ortaya çıkacağından kuşkuya düşülmeyeceğini belirtmiştir.

111. Ayrıca, planlama iznine sahip çok sayıda karavan yerleşim yerleri varsa da, buraların verilen geçiş süresi boyunca başvurunun kullanımı için uygun olması, onun adı geçen yerleri yerleşim için uygun duruma getirmesine bağlıdır. Bu bağlamda, bir yerleşim yerinin giderleriyle, başvurunun malvarlığı ve yerleşim yerinin iskân edilmesiyle, başvurunun açıkça iyi seçilmiş istekleri karşılaştırılmalıdır. Başvurunun malvarlığından ne kadar harcayacağı, ne gibi harcamalarla karşılaşmak zorunda kalacağı, zorunlu yerleşme (iskân edilme) gereklerinin ne olduğu ve bu doğrultudaki etmenler, yalnızca kendi bilgisi içindedir. Bu konularda başvuru yeterli kanıt gösterememiştir. Başvurucu, mali durumuna ya da kendisi için uygun bir mekân olabilecek yerleşim yerinin gerekli niteliklerine ilişkin Mahkeme'ye herhangi bir bilgi vermemiştir. Mahkeme, başvurunun alternatif yerleşim yerleri bulmak için harcadığı çaba hakkında da herhangi bir bilgi sahibi olamamıştır.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

112. Bu nedenle başvuru, planlama izni olmaksızın Yeşil Kuşak üzerindeki arsada kalmakta haklı bulunduğu, başka seçenekleri olmadığına Mahkeme'yi inandıramamıştır. Kişilerin ikamet yerlerine gelince; Buckley kararında dile getirildiği gibi, 8. madde, kamu yararını geçersiz kılan bireysel tercihlere izin verecek kadar kesin değildir. Eğer başvuru sorunu parasızlıktan kaynaklanıyorsa, bu durumda, o da, cazip evlerde yada yerleşim yerlerinde yaşayabilmek için yeterli mali gücü olmayan diğerleriyle aynı olumsuz konumdadır.

113. Bu koşullarda mahkeme, planlamadan sorumlu yetkililerin özellikle başvuru davasına ilişkin kararların uygulanmasında ve öngördüğü yönetsel güvencelerde, 8. maddeye göre başvuru çıkarlarını koruyan hukuksal çerçevenin, ekonomik yetersizliklerini karşılayan bir içerikte olmadığı düşüncesindedir. Anılan organlar, yarışan değişik çıkarların bir denge içinde tartılmasından sonra kararlarını vermişlerdir. Mahkeme, başvuru haklarının kullanımında, 8. maddenin amacına uygun biçimde ilgili ve yeterli değerlendirmelere dayalı olarak verilen kararlara müdahale edemez.

114. Ulusal düzeyde bir başka sonucu destekleyebilecek insancıl düşünceler; her Çingene ailesine, gereksinmelerinin karşılanması için, elverişli konut sağlamak üzere hükümetleri zorlayacak ve ulusal planlama yasalarının yürütülmesinde başvurucuya ayrıcalık tanınmasıyla eş anlamlı olabilecek bir yargı kararına temel olarak kullanılamazlar. Ayrıca, bu yaklaşımlar, ulusal uygulamaların, sürdürülen meşru amaçla orantısız var sayılmasına neden olamaz.

115. Sonuç olarak, Sözleşmenin 8. maddesi ihlal edilmemiştir.

II. 1 Nolu Protokol'ün 1. Maddesinin İhlal Edildiği İddiası

120. Sözleşmenin 8. maddesinde yer alan aynı gerekçelerle Mahkeme, başvuru mülkiyetini barışçıl kullanma hakkına

yapılan müdahalenin orantılı olduğunu ve 1 Nolu Protokol'ün 1. maddesinin gerekleriyle uyumlu bir adil dengenin sağlandığını bulgulamaktadır. Buna göre, madde hükmünün ihlali sözkonusu değildir.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

III. Sözleşmenin 6. Maddesinin İhlal Edildiği İddiası

121. Mahkeme, sözleşmenin 6. maddesine göre, olguların tam olarak yeniden incelenmesinin zorunlu olmayabileceği, özel alanda şehir planlama yasasının kabul edildiği Bryan kararını anımsatır. Mahkeme, bu davada, müfettişin yürüttüğü genel soruşturmadan sonra başvurucuya sunulan yasa yolunun elverişli ve Yüksek Mahkeme'nin incelemesinin kapsamının 6. maddeyle uyum için yeterli olduğunu bulgulamaktadır. Yüksek Mahkeme, ilgili etmenleri hiçe sayarak ya da ilgisiz etmenlere dayandırılmış ya da kanıtlarla desteklenmemiş, akıldışı, ters, itiraz edilebilir bir karara olanak tanımamıştır. Bu işleyiş, söz konusu idari kararların yeterli yargısal denetimden geçirilmesi olarak varsayılabilir.

Açıklanan nedenlerle, bu davada Sözleşmenin 6/1 maddesi ihlal edilmemiştir.

IV. Sözleşmenin 14. Maddesinin İhlal Edildiği İddiası

129. Sözleşmenin 8. maddesine göre, başvurucuya yapılan müdahalenin, çevrenin korunmasına yönelik meşru amaçla orantılı olduğu bulgulaması dikkate alındığında, mahkeme, sözleşmenin 14. maddesine aykırı bir biçimde ayrımcılık yapılmadığı kanısındadır. Önemli ölçüde farklı konumlardaki kişilere, akılcı ve nesnel gerekçe olmaksızın ayrıcalıklı davranmakta başarısız olan devletlerde, ayrımcılık ortaya çıkabilir. Bu davanın içinde bulunduğu koşullarda, mahkeme, başvurucuya karşı alınan önlemlerin nesnel ve makul gerekçeden yoksun olduğunu bulgula-

mamaktadır. Bu nedenle, olayda sözleşmenin 14. maddesi ihlal edilmemiştir.”³⁹

(Chapman / Birleşik Krallık, 18 Ocak 2001)

AIHM, kentsel ve kırsal alanların planlanmasında öncelikli olarak kamu yararının gözetileceğini belirtiyor. Green Belt projesinin açık vermeden, delinmeden uygulanmasını, üstün kamu yararının bir gereği olarak benimsiyor. Başvuruculara ulusal ölçekte adil yargılanma koşullarında savlarını özgürce tartışma olanağının tanınmasına karşın, haklılıklarını kanıtlayamadıkları görüşüne yaslanıyor. Sözleşmenin 8.maddesinin, başvurucuların ekonomik yetersizliklerini çözmeleri için uygun bir araç olmadığını vurguluyor. Kararların dayandığı tüm gerekçeler, AIHM'nin bilinen ve geleneksel değerlendirmeleriyle uyumludur. Ancak daha önce sonuçlanan Buckley davası ile 18 Ocak 2001günü Büyük Kurul'da karara bağlanan beş olayda, Birleşik Krallık Hükümeti, gerek başvurucuların yerleşmek istedikleri köy ya da kasabalarda, gerekse Eyalet'in genelinde, *“Çingeneler için saptanmış kamusal yada özel yerleşim yeri bulunmadığını”* savunmuştur. Hükümet ayrıca, tüm davalarda, *“Yöresel Plana göre; kentsel alanlar dışında kalan bütün ilçenin, Yeşil Kuşak (Green Belt) alanının içinde kaldığını”* ileri sürmüştür. Mahkeme de, *“doğruluğu kanıtlanan planlama süreçleri boyunca, başvurucunun ne bulunduğu ilçede, ne de eyaletin tamamında, gitmesi için uygun olabilen boş bir yerleşim yeri olmadığını gözlemlemiştir.”* Bu saptamalara göre, altı dava birlikte ele alındığında, şöyle bir görünüm ortaya çıkmaktadır. Her davada başvurucular, çok geniş yerleşim birimleri olan değişik eyaletlerin farklı alt birimlerinde tutunabilme çabaları içinde olmuşlardır. İngiltere'nin en önemli yerleşkeleri olan Willingham, Kent, Lancashire, Surrey, Hertfordshire kentlerinde ve onların alt birimlerin-

³⁹ Nilgün Tortop çevirisi.

de altı çingene ailesinin karavanları ile birlikte yerleşecekleri alanlar bulunamıyorsa, onlara kendi taşınmazları içinde bile yerleşme ve planlama izni verilemiyorsa, burada bir sorun var demektir.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

Mahkeme, olayı 14. maddenin koruduğu eşitlik bağlamında tartışırken, *"Önemli ölçüde farklı konumlardaki kişilere, akılcı ve nesnel gerekçe olmaksızın ayrıcalıklı davranmakta başarısız olan Devletlerde, ayrımcılık ortaya çıkabilir."* demektedir. Kanımızca, bu tümce de çok önemlidir. Mahkeme, *'başarılı'* gerekçelerin üretebildiği durumlarda, azınlıklara yönelik olumsuz ayrıcalıklar uygulanabileceği görüşünü açıkça ortaya koymaktadır. Buna karşılık, *"her Çingene ailesine, gereksinimlerinin karşılanması için, elverişli konut sağlamak üzere hükümetleri zorlayacak"* olumlu ayrıcalıkların tanınmasına kesin bir biçimde karşı çıkmaktadır.

Makeme'nin kararlarında ürettiği gerekçelerle ulaşılan sonuçların çoğu zaman uyumlu olmadığı gözlenmektedir. Örneğin Chapman kararlarında 8. maddenin geniş yorumu ile Mahkeme'nin, *"azınlıkların yaşam biçimlerine saygı hakkını da tanıdığı"* belirtilmiştir. Mahkemeye göre Çingene azınlığın yaşam biçimi, onların kimliğine, üyelerinin özel ve aile yaşamlarına yansımaktadır. Mahkeme başlangıçta Buckley kararında bu ilkeyi benimsememiş, olayı yalın bir konuta saygı hakkı bağlamında ele almıştı. Mahkeme, yakınılan olayın aynı zamanda özel yaşama saygı hakkını da ilgilendirip ilgilendirmediği konusunda karar vermeye gerek görmemişti. Chapman ve diğerleri kararlarında ise Mahkeme'nin, iki nedene dayalı olarak 8. maddenin uygulama alanını genişlettiği yorumları yapılmıştır. Bunlardan birincisi, kararda Çingeneler için birkaç kez *"azınlık"* deyiiminin geçmiş olmasıdır. Böylece mahkemenin, bir azınlık grubunun üyelerini doğrudan korumayı üstlendiği değerlendirmeleri yapılmıştır. İkinci neden ise, mahkemenin, özel yaşam, aile yaşamı, konut güvenliği gibi 8. maddenin koruduğu güvenceleri, somut olayda hakları tartışma ko-

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

nusu yapılan etnik grupların kendilerine özgü farklı yönleriyle ele aldığı varsayımlardır. Böylece 8. maddenin, yaşam biçimine ilişkin sorunlara da uygulanacağı yorumlarına yer verilmiş, katılımcı devletlere, Çingenelerin yaşam biçimlerini sürdürmelerine izin verme pozitif yükümlülüğünün getirildiği yorumları yapılmıştır.

Karar bu yönleriyle önem taşımaktadır. Ancak somut olayda mahkemenin, Çingenelerin haklarının ihlal edilmediği sonucuna vardığını gözden uzak tutmamak gerekiyor. Çok açık görünen bu çelişki karşısında araştırmacıların da yorum güçlükleri çektikleri gözlenmektedir. Örneğin, *"Mahkeme bu kadar geniş koruma ilkelerinden yola çıkarak böylesine dar hak ihlali takdirlerine nasıl geçebilir?"* sorusuna yanıt arayanların getirdikleri yorumlar, yeni çelişkiler üretmekten ileri gidememektedir.⁴⁰

"Yanıt, 'azınlık yaşam biçimi' kavramında gizlidir. Genel düzenlemenin uygulanması azınlık mensubunun ek bir zarara katlanmasına neden oluyorsa, azınlık yaşam biçimi, özel bir korunma için göz önünde bulundurulmalıdır. Oysa bu durum, azınlık yaşam biçimini izlemeyenlerden farklı durumda bulunmalarını da içerir. Olayda böyle bir durum söz konusu değildir. Mahkeme, birkaç kez, karavanda yaşayan Çingenelerin durumunun yasa önünde "Çingene olmayan ancak evde değil de karavanda yaşamak isteyen kimselerden" farklı olmadığını belirtmiştir. Şayet toprak planlamasına ilişkin İngiliz Yasası, Çingenele-re, Çingene olmayanlardan "daha kötü uygulama getirmiyorsa" bu yasanın uygulanmasından doğabilecek aynı sakıncaları onlar da yaşayabilirler. Mahkeme'ye göre, 'belli bir yere karavanını hukuka aykırı olarak park eden bir Çingene ile, Çingene olmayan ve karavanını karavan sitesine park eden ve belli bir yerde ev kuran kimseye farklı davranmak', "Sözleşmenin 14. maddesi anlamında önemli sorunlar" oluştururdu.

⁴⁰ Yıldırım, Gülşen, Özel Hayat, Aile Hayatı, Haberleşme ve Mesken, AİHS ve Adli Yargı, TBB Yayını s. 385, Ankara 2005.

Bununla birlikte, Chapman kararı ile “Çingenelerin yaşam biçimlerini sürdürmelerine izin verecek pozitif yükümlülüklerin devletlere yüklenmesi bir kazanımdır. Bu yükümlülüğün içeriği belirlenmemiştir. Başka bir deyişle, devletlerin takdir yetkisi içerisinde kalmaktadır. Ancak neyin olmaması gerektiği bilinmemektedir. Devletler, azınlık yaşam biçimini asimilasyonuna götürülebilecek şekilde pozitif yükümlülüklerle içerik veremezler. Çingenelerin, toprağa yerleştirme vergisine bağlanması halinde 8. maddenin ihlali söz konusu olurdu.”⁴¹ biçimindeki yaklaşımlar, çok açık ve insan onuru açısından son derece sakıncalı gerekçelerdir. Devletlerin, Çingenelerin etnik kimliklerinin korunması yönündeki pozitif yükümlülüklerini, sonuçta, onları kendi karavan gettoları içinde tutsak bir yaşama zorlamanın dayanağı yapmak, insan hakları kavramını temelden yaralayacak bir görüştür.

Anlaşıyor ki Çingeneleri korumak amacıyla çıkarılan, ne Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin önerileri, ne Avrupa Parlamentosu'nun buyrukları, ne de AGİT Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği'nin ilke kararları, İngiltere'deki gezgin Çingenelerin, yaşamak zorunda bırakıldıkları gettolarının dışında, her gittikleri yerlerden sürülüp atılmalarını önleyebilmiştir.

b. Romanya'da Ölümle ve İşkenceyle Yüzyüze Yaşamak

Gezginlikten kurtulup kendi köylerindeki konutlarında yaşamak, Romanlara neler kazandırdı? Bu soruyu yanıtlamadan önce, yerleşim yerlerinin niteliğine bakmak gerekiyor. Romanlar, vatandaşı oldukları ülkelerin insanları ile kaynaşamamışlarsa eğer, toplumsal dışlanmışlık bir başka biçimde sürüyor demektir. En ufak bir kıvılcım, yakılıp yıkılan konutlarından atılarak yaşamlarını yıkıntılar

⁴¹ Yıldırım, Gülşen, s. 385, Ankara, 2005.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

arasında sürdürmelerine neden olabilir. Ya da, şikayetçi olarak gittikleri karakoldan, işkence görerek, dövülüp tek-melenerek atılabilirler. Kamu organların böylesi olaylar karşısında görevlerini yansızlık anlayışı içinde yerine ge-tirmemeleri durumunda, devlet, etnik ayrımcılığa destek vermiş sayılabiliyor. Tıpkı, Romanya'da olduğu gibi...

Moldovan ve Diğerleri / Romanya (No. 2)

1993 yılının Eylül ayında Romanya'nın Mureş köyünde ölüm ve yaralanmalara neden olan olaylar patlak vermiş-tir. Romanların yaşadığı köyde üçü Roman olan dört kişi kavgaya tutuşmuşlardır. Kavgacılarından Roman olmayan adamın oğlu araya girmeye çalışırken, Roman erkeklerden biri tarafından göğsünden bıçaklanmıştır. Roman erkekler, daha sonra, yakındaki bir eve kaçmışlardır. İçlerinde yerel polis komiseri ve resmi görevlilerin de bulunduğu büyük ve öfkeli bir kalabalık, Hădăreni adı verilen Roman mahal-lesindeki evin dışında toplanmışlardır. Kısa bir süre sonra ev ateşe verilmiştir. İki Roman erkek evden kaçmayı ba-şarmışlarsa da, kalabalık tarafından yakalanmış ve ölesi-ye dövülmüşlerdir. Evden çıkması engellenen üçüncü kişi yanarak ölmüştür. Olaylar ertesi gün de sürmüştür. On üç Roman evi tamamen yıkılmıştır. Bölgedeki Romanlar özel olarak, vahşice saldırılara uğradıklarını ileri sürmüşlerdir. Olaylar sırasında yaralanan hamile bir kadının bebeğinde beyin hasarı saptanmıştır.

Köyün Roman yerleşikleri, aralarında altı polis me-murunun da bulunduğu sorumlular hakkında suç duyuru-sunda bulunmuşlardır. Polis memurlarına yönelttikleri sonuç getirmeyen tüm suçlamalar düşmüştür. 1997 yılın-da, saldırganlar arasında bulunan on iki köylü, bir ile yedi yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırılmışlardır. Romanya Hükümeti, olayların ardından, yıkılan veya ha-sar gören evlerin onarımı için bir fon ayırmış ancak baş-

vurucular evlerinin yaşanılmaz koşullarda olduğunu belirtmişlerdir. Köydeki Roman ailelerden oluşan yirmi beş başvurucu, AİHM'ne verdikleri dilekçelerinde, kalabalık aileler olarak, dondurucu soğğun altında, ağılarda, mahzenlerde yaşamaya zorlandıklarını, bu koşullar sonucunda kendilerinin ve yakınlarının hastalandıklarını, aile kişilerinden birisinin olumsuz yaşam koşulları nedeniyle hastalanarak öldüğünü ileri sürmüşlerdir.

4 ve 19 Mart 2004 günlü yazışmaların ardından 19 Nisan'da Mahkeme'ye dilekçe veren 18 başvurucu, Hükümet'le dostça çözüm anlaşması yaptıklarını bildirmişlerdir. Başvurucuların, Hükümet'in maddi ve manevi zararları ile gider ve harcamalar nedeniyle, kişi başına 11.000 Euro ile 28.000 Euro arasında değişen miktarlarda olmak üzere toplam 262.000 Euro ödemesinde uzlaşmaya varmaları nedeniyle Mahkeme, 5 Haziran 2005'de ilk kararını vererek, bu dosyaları işlemiden kaldırmıştır. Mahkeme, yakınmalarını sürdürenlerin istemlerini ise, yeni bir dosya içinde inceleme konusu yapmıştır. Mahkeme, özetle aşağıdaki kararı vermiştir:

Mahkemenin Kararı

Madde 8

Mahkeme, başvurucuların evlerinin yıkılması, malvarlıklarının yağmalanması ve köyden kovulmaları ile ilgili yakınmalarının, olayların Eylül 1993'te meydana gelmesi, Romanya'nın ise Sözleşme'yi Haziran 1994 tarihinde onaylaması nedeniyle inceleyemeyeceğini belirtmiştir.

Ancak, başvurucuların sunduğu kanıtlara ve yerel mahkeme kararlarına göre polis memurlarının Roman evlerinin yakılmasına karıştıkları ve olayları örtbas etmeye çalıştıkları açıktır. Evlerinden ve köylerinden olan başvurucular, o günden sonra, sık sık değişen yerlerde, arkadaş-

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

ları ve aileleri ile birlikte, kalabalık bir biçimde, mahzen, çadır, ahır gibi uygun olmayan koşullarda yaşamak zorunda kalmışlardır. Bazıları hala aynı koşullarda yaşamaktadır. Devlet görevlilerinin, başvurucuların hakları üzerindeki doğrudan etkileri nedeniyle Mahkeme, başvurucuların olaydan sonraki yaşam koşullarında Devlet'in sorumluluğu bulunduğunu belirtmiştir.

Başvurucuların yaşam koşullarının ve evlerinin yakılıp yıkılmasının, özel yaşamın ve aile yaşamının korunması hakkı kapsamına girdiği tartışmasızdır. Bu nedenle Mahkeme, 8. maddeyi, başvurucuların yakınmalarına uygulanabilir bulunmuştur.

Başvurucuların ihlal edilen haklarını gidermek için, devletin attığı adımların yeterliliğini inceleyen Mahkeme, aşağıdaki sonuçlara ulaşmıştır:

- Kamu görevlilerinin, başvurucuların evlerinin yakılması olaylarına karışmalarına karşın, Savcı bu kişiler hakkında cezai soruşturma başlatmamış ve yerel mahkemelerin, bu memurların sorumluluğunu saptamalarını ve cezalandırılmalarını engellemiştir.

- Yerel mahkemeler, yıllarca, başvurucuların zarar gören eşyaları ve mobilyaları nedeniyle, maddi tazminata hükmetmeyi reddetmişlerdir.

- Olayların ardından, ancak 10 yıl sonra yıkılan evler için tazminat ödenmiştir, ancak bu tazminat diğer eşyaları kapsamamaktadır.

- Sanık köylülerin ceza yargılaması sırasında, başvurucuların Roman kökenleri nedeniyle, ayrımcı açıklamalar yapılmıştır;

- Başvurucuların manevi tazminat istemleri ilk incelemede reddedilmiş ve yerel mahkemeler bu olayları -ev-

lerinin yakılmasını ve bazı aile kişilerinin öldürülmesini-
manevi zarar nedeni niteliğinde bulmamışlardır.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

- Maria Floarea Zoltan'ın, babası olay sırasında yakılarak öldürülen küçük çocuğu için yardım maaşı bağlanması talebi karşısında Bölge Mahkemesi, asgari maaşın 1/4'ünün ödenmesine karar vermiş, ardından bu miktarı, ölen mağdurun olaydaki tahriki gerekçesiyle yarı yarıya azaltmıştır.

- Üç ev yeniden yapılmadığı gibi, yetkililerce onarılan evler yaşanamaz durumdadır. Başvurucuların çoğu köylerine dönmemiş, Romanya'ya ve Avrupa'ya dağılarak yaşamışlardır.

Mahkemeye göre, bu saptamaların tümü birlikte ele alındığında, başvurucuların, Temmuz 1994'ten sonra duyumsadıkları güvensizliğin sürekli duruma gelmesinde, özel yaşamlarının ve aile yaşamlarının korunması haklarının çiğnenmesinde, Romanya yetkililerinin genel tutumunun etkisi bulunduğu görülebilir. Mahkeme bu tutumun ve yetkililerin, başvurucuların haklarının çiğnenmesini önlemekte tekrarlanan ihmallerinin, 8. maddenin sürekli biçimde, ciddi ihlaline yol açtığına karar vermiştir.

Madde 3

Mahkeme, başvurucuları son on yıldaki yaşam koşullarının ve bu durumun sağlıkları, esenlikleri üzerindeki etkilerinin, yaşamak zorunda kaldıkları olumsuz koşulların uzunluğu ile yetkililerin genel tutumları birleştiğinde, insanlık onurunu zedeleyen ve aşağılanma duygusu doğuran ciddi manevi zararlara yol açtığını kabul etmektedir.

Ek olarak, Başvurucuların samimiyetine ve yaşam biçimlerine ilişkin, dosya ile ilgili bazı yetkililerin doğruluğunu kanıtlayamadıkları açıklamalar yapmaları, kesinlikle

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

ayrımcılıktır. Bu bağlamda Mahkeme, ırka dayalı ayrımcılığın, kendi başına 3. madde kapsamında aşağılayıcı davranış sayıldığını anımsatmaktadır. Bu tür açıklamalar, başvurucunun 3. madde altındaki yakınmaları incelenirken, ağırlaştırıcı nedenler olarak göz önüne alınmıştır.

Mahkeme, başvuruçuların yaşam koşullarını ve yakınmalarını inceleyen yerel yetkililer tarafından açıkca maruz kaldıkları ayrımcılığın, insanlık onuruna saldırı anlamına geldiğini, dosyanın özel koşulları uyarınca, 3. madde bağlamında "aşağılayıcı davranış" kabul edileceğini kararlaştırmıştır.

Mahkeme bu nedenlerle, oybirliği ile, 3. maddenin ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.

Madde 6/1.

Mahkemeye erişim

Mahkeme, dosyanın özgün koşulları altında, polis memurlarına karşı etkin bir yasal işlemin sürdürülüp sürdürülemeyeceğinin belirtilmediğini bulgulamıştır. Dolayısıyla Mahkeme, başvuruçuların savlarını, örneğin, polis memurlarına karşı kişisel olarak yöneltecekleri haksız eylem davasını, yerel mahkemelerin kovuşturup kovuşturamayacaklarını saptayamamıştır. Ancak, başvuruçular, ceza mahkemesi sonucunda suçlu bulunan sivillere karşı, evlerinin yıkılması nedeniyle gördükleri zararlarının tazmini için yasal yollara başvurmuşlardır. Bu yakınmalar başarılı ve etkin biçimde değerlendirilmiş, başvuruçulara tazminat ödenmesine karar verilmiştir. Bu koşullarda Mahkeme, başvuruçuların, aynı olaya karışan polis memurlarına karşı ayrı bir dava açma olanağına sahip olmadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Uygun sürede yargılama hakkı

Daha önceki yargılamalar sonucunda oluşan davaların nedensiz uzunluğuna ilişkin ölçütlerin belirlendiği içtihatları uyarınca ve dosyanın kendine özgü koşulları göz önüne alındığında, Mahkeme, başvuruclar tarafından başlatılan, onbir yıldan fazla süren yargılama sürecinin uzunluğunun, uygun süre koşulunu karşılamadığına karar vermiştir.

Madde 14

Ayrımcılık yasağı

Mahkeme öncelikle, başvuruclara yönelik saldırıların Roman kökenleri nedeniyle olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, başvurucların evlerinin yakılmasını ve ardından gelen ölümleri, Sözleşme altında inceleyemeyeceğini yinelemektedir. Ancak başvurucların Roman etnik kökenlerinin, yerel mahkemelerde görülen davaların uzunluğu ve kararlar üzerindeki kesin etkisi açıktır. Bunların yanı sıra, yetkililer tarafından yapılan, tüm dava sürecinde yinelenen ayrımcı açıklamalar, aile evlerinin yıkılması nedeniyle talep ettikleri manevi tazminat istemlerinin 2004 yılına kadar gerekçesiz olarak reddedilmesi, dikkate alınmıştır.

Mahkeme, Romanya Hükümeti'nin, başvurucların uğradığı farklı davranışlara ilişkin haklı nedenler sunamadığını belirtmektedir. Dolayısıyla, 6. ve 8. maddelerle birlikte 14. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Mahkeme, başvuruclara, maddi ve manevi zararları nedeniyle, 11.000 ile 95.000 Euro arasında değişen giderimlerin ödenmesine karar vermiştir.⁴²

(Moldovan 2 / Romanya, 2005)

⁴² Orçun Ulusoy çevirisi.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

Bu başvuruya konu olayların da ortaya koyduğu gibi Romanlar, içinde bulundukları toplumdan kopuk bir yaşam sürdürmektedirler. Kişiler arasında geçen bir kavga ırksal düşmanlıkları tetiklemiş ve "toplulu linç" denilebilecek saldırganlıklara neden olmuştur. Mahkemenin "ayrımcılık" olgusunu bu kadar açık ve ısrarla vurguladığı çok az kararı bulunmaktadır. Mahkeme'nin, yakınmacıların devlet katında gördükleri aşırı ilgisizliği 14. madde ile bağlantılandırarak "aşağılayıcı davranış" sayması ve böylece sözleşmenin 3. maddesinin çiğnendiğini kararlaştırması da oldukça ileri bir değerlendirmedir. Kanımızca kararın eleştiriye açık tek bir yanı bulunmaktadır. Romanya AİHS'ni 1994 yılında onayladığı için, 1993 yılında başvuruçuların evlerinin yıkılması, malvarlıklarının yağmalanması ve köyden kovulmaları nedeniyle Mahkeme, kendisini yetkisiz saymıştır. Ancak aynı kararda, Romanya'nın Sözleşme'yi sürekli biçimde ihlal ettiğini belirtmiştir. Sürekli ihlal olgusunun saptandığı durumda Mahkeme, yetkisinin geriye dönük olduğunu vurgulayan pek çok karar vermiştir. Örneğin Loizidiou / Türkiye davasında, sürekli ihlal savı nedeniyle Mahkeme, 1974 yılında gerçekleşen olaylarda kendisini yetkili saymıştı. Bu davada ise, 1993 yılında geçen olayları yetkisinin dışında görmekle, Loizidiou / Türkiye kararındaki görüşüne uygun düşmeyen bir değerlendirme içinde bulunduğu gözlenmektedir.

Cobzaru / Romanya

Romanya'nın Mangalia kentinde yaşayan Roma kökenli Cobzaru, 4 Temmuz 1997 günü birlikte yaşadıkları kız arkadaşı Steluța'nın apartman dairesine gitmiş, ancak kapıyı kapalı bulmuştu. Komşularına sormasına karşın kimseden doyurucu yanıt alamayınca, arkadaşının başına olumsuz bir şeyler gelebileceğinden kuşkulunmuştur. Komşusu Rita'nın gözetimi altında güç kullanarak kapıyı açmış, içeride kimseyi bulamamıştır. Apartmandan ayrıl-

mak üzereyken, Steluța'nın kuzeni Crinel üç silahlı adamla birlikte gelmiş ve ikisi Cobzaru'a saldırıp bıçakla yaralamışlardır.

AVRUPA'NIN
PARTYALARI:
ÇİNGENELER

Kuzen Crinel, aynı günün akşamı saat 20.00 de, polis karakoluna giderek, Steluța'nın apartman dairesini kırıp döktüğü suçlaması ile Cobzaru'dan, şikayetçi olmuştur. Apartmana giderek olayı araştıran polisçe düzenlenen raporda, dairede her hangi bir tahribat bulunmadığı saptanmıştır. Soruşturma nedeniyle dinlenen komşu Rita da, başvurusunun, Steluța'nın bir suikaste uğramış olabileceği kuşkusuyla kapıyı kırdığını söylemiştir.

Saat 20.00 ve 21.00 arasında başvuru da, kendi kuzeni Venuşa eşliğinde karakola giderek, apartmandan ayrılacağı sırada bazı kişilerin gelerek kendisine saldırdıklarını söylemiş, görevli polise şikayetçi olduğunu bildirmiştir. Steluța'nın konutunda araştırma yapan polis memurları Gheorghe, Curti ve Ion M, Saat 10.00 sıralarında işlerini bitirip karakola dönmüşlerdir. Başvurucu, gelen polislerin kendisini yumruklayıp tekme attıklarını ve ellerindeki tahta bir değnekle dövdüklerini söylemektedir. Dört sivil memur saldırıyı izlemişler, ancak araya girmemişlerdir. Bu sırada polisler başvuru, Crinel'e ve birlikte olduğu diğer kişilere saldırıp vurduğu konusunda düzenledikleri suç tutanağını imzalamaya zorluyorlardı. Başvurucu karakoldan ayrılışından sonra, kafasındaki şişkinlikleri ve sırtındaki yaraları Venuşa'ya göstermiştir. Aynı akşam, olaylardan sonra Mangalia hastanesi acil servisine giden başvurucuya, yaralanma ve craniocerebral travması tanısı konulmuştur

8 Temmuz 1997 günü yoğun, baş, mide ve yaygın yaralanma ağrıları çeken, yürüme zorluğu içinde bulunan başvuru bir adli tıp uzmanı muayene etmiştir. Adli Tıp uzmanının raporunda, başvurusunun yaralarının, "acı veren ve sert nesnelerle" vurulmuş olmasından ileri geldiği,

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

iyileşmesi için, 14-15 gün dinlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

8 Temmuz 1997 günü Mangalia Polis Dairesi Başkanı'na bir dilekçe veren Cobzaru, polis memurları Curti D. ve Gheorghe G. haklarında şikayetçi olmuştur. 10 ve 11 Temmuz günleri yazılı anlatımları alınan iki polis, başvurucuyu dövdüklerini inkar etmişlerdir. Karakoldan ayrılırken başvurucunun yüzünde ve vücudunda herhangi bir çürük veya iz görmediklerini söylemişlerdir. 4 Temmuz günü Karakol'da görevli diğer polisler de, tanık olarak dinlenmişler ve başvurucuda yara bere izleri bulunmadığını bildirmişlerdir.

Başvurucu ve babası, kötü davranışları nedeniyle iki polis memuru hakkında dava açılması istemiyle Askeri Savcı'ya yakınmalarını bildirmişler, maddi ve manevi tazminat isteminde bulunmuşlardır. 18 Eylül'de tanık olarak dinlenen Venuşa, karakola başvurucuyla birlikte gittiklerini, 30 dakika sonra çıkan Cobzaru'nun kendisine, elindeki, sırtındaki ve parmaklarındaki çürükleri gösterdiğini söylemiştir. Suçlanan iki polis, 6 Ekim günlü sorgularında anlatımlarını değiştirmişlerdir. Polisler, olayların yeni bir uyarlamasını yaparak, apartmandaki yer araştırmasından döndükten sonra başvurucunun karakola geldiği sırada, vücudunda çürükler olduğunu söylemişlerdir.

Constanta Askeri Savcısı; başvurucunun yakınmaları nedeniyle 12 Kasım 1997'de, Polis memurları Gheorghe G. ve Curti D. haklarında bir suç kovuşturmasının açmasına gerek bulunmadığına karar vermiştir. Savcının ret gerekçelerinde, hem başvurucunun, hem de babasının, "*Şiddete ve hırsızlığa eğilimli antisosyal öğeler*" oldukları ve kendi etnik grupları ile çatışma durumunda bulundukları belirtilmiştir. Savcıya göre davacı yararına ifade veren Venuşa L.'nin anlatımları, kendisinin de bir Çingene olması nedeniyle dikkate alınamazdı. Üstelik başvurucunun kuzeni olması nedeniyle anlatımları içtenliksiz ve özneldi.

Başvurucu bu karara karşı itiraz etmiştir. 4 Mayıs 1998'de Constanta Askeri Başsavcılığı, polislerin, başvurucuyu dövdüklerine ilişkin hiçbir kanıt gösterilmemiş olması nedeniyle itirazlarını reddetmiştir. Karar gerekçesinde başvurucunun her zaman skandallara karışan, 25 yaşındaki kavgacı bir Çingene olduğu da vurgulanmıştır.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

İç hukukta beklentilerini karşılayamayan yakınmacı, polis karakolunda kötü davranışlar altında kalmasına karşın sorumlular hakkında etkili bir soruşturma yürütülmemesi, bağımsız ve yansız bir mahkemede duruşmalı yargılama olanağından yoksun bırakılması ve ayrımcı uygulamalarla karşılaşması nedenleriyle, sözleşmenin 3, 13, 14 ve 6/1. maddelerinin çiğnendiği görüşüyle AIHM'ne başvurmuştur.

Sözleşmenin 3. maddesiyle ilgili yakınmalar konusunda mahkeme öncelikle, başvurucunun karakola gitmeden vücudunda yara ve bereler olduğuna ve bir saldırıya uğradığına ilişkin ortada hiçbir kanıt bulunmadığı üzerinde durmuştur. Kaldı ki başvuru, vücudundaki çürükler ve yara izleriyle karakolda gelmiş olsaydı, polisler bu durumu görünce görevleri gereği onu hastaneye gönderir ya da hekim çağırarak tedavisi ile ilgilenirlerdi. Oysa karakolda böyle bir çalışma yapılmamıştı. 6 Ekim 1997'de önceki anlatımlarını değiştiren üç polisin, olayların yeni bir uyarlamasını sunmasına kadar, başvurucunun karakola geldiğinde vücudunda çürükler bulunduğunu söyleyen olmamıştı. Başvurucu ile Crinel arasındaki tartışma sırasında görgü tanıklarının hiçbiri, Crinel'in, başvurucuyu dövdüğünü doğrulamamıştı. Crinel başlangıçtan beri tutarlı bir biçimde bu suçlamayı inkar etmişti.

Savcının olayların gelişimi ve başvuruçulara yöneltilen kötü davranışlar konusundaki varsayımları, sanıkların birlikte çalıştıkları aynı karakoldaki arkadaşları olan polislerin, 1997 Ekim'inden sonraki anlatımlarına dayandırılmıştı. Polislerin sunuşlarını başvuruçular kabul etmedikleri

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

gibi, görgü tanıkları Rita G. ve Venuşa L'nin anlatımları ile de bağdaştırılması olanaksızdı. Yerel yetkililerin, tanıklık eden polislerin anlatımlarındaki bu çok önemli uyumsuzluğun giderilmesi için, anahtar konumundaki görgü tanıklıklarına çelişkinin nedenlerini sormaması, soruşturmanın güvenilirliği konusunda bağışlanamaz bir eksiklikti.

Mahkeme, hükümetin tüm savunmalarını olayların ışığında tek tek inceledikten sonra, bunları inandırıcı bulmadığını belirtmiştir. 4 Temmuz 1997 akşamı karakolda polis denetimi altında bulunurken başvurucuda oluşan yaraların, insanlık dışı ve onur kırıcı davranışlar sonucunda olduğu görüşüne varmıştır. Bu nedenle anılan eylemlerin sözleşmenin 3.maddesi kapsamında değerlendirilebileceğini vurgulayan mahkemeye göre, başvurucunun uğradığı kötü davranışlarla ilgili yakınmaları, kamusal organlarca yeterince önem verilerek araştırılmamıştı. Başvurucunun karakolda, polis denetiminde bulunduğu sırada vücudunda saptanan yaraların daha başka nedenlerden ileri geldiğinin sorumlu hükümetçe ileri sürülüp kanıtlanmaması nedeniyle mahkeme, insanlık dışı ve alçaltıcı davranışlar sonucunda sözleşmenin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar verdi.

Kararın izleyen bölümlerinde mahkeme, işkenceden sorumlu polislerin yargılanması için ulusal düzeydeki başvuru ve yargılama olanaklarının kuramsal düzeyde kalması, başvurucunun yakınmalarının görevli organlarca tutarlı incelemelerden geçirilip sanık polisler hakkında gereken davaların açılmaması nedenleriyle, olayda sözleşmenin 13. maddesindeki etkili başvuru hakkının ve 6/1. maddesindeki adil yargılanma hakkının çiğnendiklerine ayrı ayrı karar verdi.

Kötü davranışlar, ırkçılıktan ileri gelen önyargıya mı dayanıyordu? Mahkeme, başvurucunun, kendisine yöneltilen şiddetin ırkçılığa dayalı olduğu savını kanıtlamak için hiçbir somut gerçeğe dayanmadığını belirtmiştir. Bu-

nun yerine, davacı savlarının, Romanya yöneticilerinin, Romanlara yönelik şiddete çözüm bulma ve ayrımcılığı ortadan kaldırma konularında belgelenmiş ve tekrarlanmış başarısızlığı bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtti.

Fakat ne Romanya'nın yasa uygulayıcılarının Romanlara karşı gerçekleştirilen şiddetle ilgili pek çok sav nedeniyle çeşitli örgütlerce dile getirilen kuşku, ne de duruma çözüm bulma ve ayrımcılığı ortadan kaldırma konusunda Romanya yöneticilerinin yinelenen başarısızlığı, Mahkeme'nin, davacıya yönelen davranışlarda ırkçı yaklaşımların etkisi olduğuna karar vermesi açısından yeterli değildir.

Mahkeme, yerel organların ülkede varlığı bilinen ırkçı eğilimleri yeterince inceleyip incelemediklerini de tartışmıştır. Mahkeme, 1990 yılında komünist rejimin yıkılmasının ardından, Romanlara karşı devlet birimlerinin de karıştığı pek çok olayın yaşandığını, şiddet olaylarının önlenmesinde yöneticilerin yinelenen başarısızlığının kanıtlarının, konunun basın yayın organlarında sık sık yer alması nedeniyle toplumun geniş bir kesimi tarafından bilindiğini gözlemlemiştir. Davacının sunduğu kanıtlarda, bütün bu olayların resmi olarak yöneticilerin bilgisine iletildiği, sonuçta bu tür bir ayrımcılığı ortadan kaldırmak için çeşitli araştırmaların gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Kuşkusuz, böylesi olayların yanı sıra, Romanlara karşı ayrımcılıkla savaşmak için en üst düzeydeki yöneticilerce benimsenen politikalar da, davacının yakınmalarını inceleyen yargı birimlerince bilinmektedir. Ya da bilinmesi gerekmektedir. Bu nedenle davacıya karşı uygulanan şiddetin altında yatabilecek ırkçı eğilimlerin incelenmesi için, özel bir özen gösterilmesi gerekiyordu.

Bu olgulara karşın savcılar, polis görevlilerinin şiddete başvurdukları savını doğrulamak için bir girişimde bulunmamıştır. Örneğin eskiden de benzer olaylara karışıp

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

karışmadıkları ya da Romanlara karşı olan görüşleri dışı vurup vurmadıkları saptanmamıştır.

Mahkeme, başvurucuya ırkçılığa dayalı ayrımcılık uygulandığı savlarını da tartışmıştır. Mahkeme, incelemeleri sonucunda savcılarının, başvurucunun Roman kökeni ile ilgili yanlış söylemleri bulunduğunun saptamasına karşın, Hükümet, bu sözlerin gerekçelere yansımadağının altını çizmiştir. Mahkeme, daha önce de Romanyalı yargı yetkililerinin, bir Roman'ın davası ile ilgili olan benzer açıklamalarının da, oldukça ırkçı söylemler içerdiğini anımsatmaktadır. Yakınmacının davasında Mahkeme, savcılarının, başvurucunun Roman kökeni hakkında yanlış açıklamalarının bulunduğunu, yöneticilerin ayrımcılığa dayalı bu davranışlarının genel bir eğilimi ortaya çıkardığını saptamıştır. Bu olgu, başvurucunun, yaşanan koşullarda herhangi bir hukuksal çözüm beklemenin aldatıcı olacağı yolundaki görüşünü pekiştirmektedir.

Mahkeme, yasaları uygulayan birimlerin, başvurucunun etkilendiği kötü davranışlardaki olası ırkçı eğilimleri araştırma konusundaki başarısızlıklarının ve soruşturma sırasındaki yaklaşımlarının, Sözleşme'nin 14. maddesi ile, 3. ve 13. maddelerini de birlikte ihlal ettiğine karar vermiştir.

Mahkeme Sözleşme'nin 41 maddesi bağlamında başvurucuya 8.000 Euro manevi tazminat ve ücretlerle birlikte 14.271 Euro yargılama giderleri ödenmesini kararlaştırmıştır.

(Cobzaru / Romanya, 2007)⁴³

Kanımızca kararın en önemli yanı, mahkemenin sözleşmenin 14. maddesiyle ilgili değerlendirmeleridir. Mahkeme, işkence gören başvurucunun Romanya yöneticilerinin ırkçı bir anlayışla yakınmalarını işleme koyup incele-

⁴³ www.echr.coe.int

medikleri yolundaki savlarını değerlendirirken, kendisini dosya ile sınırlı görmemiş, başta uluslararası kamuoyu olmak üzere, çeşitli kaynaklardan edindiği kanı ve bilgileri, kararının gerekçeleri arasına almıştır. Romanya'dan kaynaklanan iki olayda da, karakoldaki polislerden başlayarak sivil ve askeri savcılar, yargıçlar ve mahkemeler, yakınmaların salt roman olmaları nedeniyle görevlerini yapmamışlardır. Daha da ileri giderek, her iki olayda "mağdur" konumundaki yakınmacıları, gerçek dışı zorlamalarla, "sanık" konumuna düşürmeye çalışmışlardır.

c. Roman Çocuklarına Düşünsel Özürlü Eğitimi

H. D. ve Diğerleri / Çek Cumhuriyeti

Çek Cumhuriyeti'nde yaşayan Romanlar, yürürlükte olan eğitim sistemi içerisinde çocuklarına gerçekçi bir öğretim olanağı sağlanmamasından yakınıyorlardı. 1985 ve 1991 yılları arasında doğan ve Çek Cumhuriyeti'nin Ostrava bölgesinde yaşayan 18 Roman kökenli Çek yurttaşı, etnik kimlikleri nedeniyle özel nitelikteki okullara gönderilerek, olağan öğrenim olanaklarının ellerinden alındığını ileri sürüyorlardı. Başvurucular genellikle, 1996 ve 1999 yılları arasında aynı bölgedeki çeşitli özel okullarda öğretim görmüşlerdi. Bir bölümü de, olağan bir ilköğretim okuluna girdikten sonra gerçekleştirilen bir mülakatın ardından, özel okullara gönderilmişlerdi. AİHM'nin saptamalarına göre aileler, çocuklarının diğer öğrenciler gibi olağan ilköğretim okullarında öğrenim görmelerini istemekteydiler. Ancak Roman çocukları açısından yerleşik uygulama sürecinde, bu isteklerini yerine getiremiyorlardı. Çocuklarını okula yazdırmak için gidenler, kendilerine verilen basılı bir formun içine gereken bilgileri doldurmakta ve imzaladıktan sonra yöneticilere bırakmaktadırlar. Bu belgelerin tümünde ailelerin çocuklarını olağan okullara göndermek istedikleri halde, daha sonra öğretmenlerin el yazısı ile özel okula

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

gitme isteğini içeren düzeltmeler yapıldığı saptanmıştır. Yerleştirme kararları, psikolojik eğitim merkezlerinde çocuklarla uzmanlar arasında gerçekleştirilen görüşmelerin sonuçlarına göre, "öğrenme güçlükleri olduğu" gerekçesiyle, özel okulların başöğretmenlerince verilmektedir. Kararların ardından çocukların ailelerine gönderilen yazılarda, bu kararlara itiraz edebilecekleri bildirilmektedir.

Çek Hükümeti'nin verdiği bilgilere göre, (*zvláštní školy*) adıyla anılan özel okullar, I. Dünya Savaşı'ndan sonra, düşünsel ve toplumsal sorunları bulunan çocukların eğitimi için özel olarak kurulmuştur. Bu okullarda öğrenim gören çocukların sayısı 1960 yılında 23.000 iken, 1988'de 59.301'e ulaşmıştır. İlköğretim kurumlarına giremeyecek düzeyde öğrenme güçlükleri olan çocuklar, psikolojik bir test uygulandıktan sonra, "özel okul" olarak anılan bu kurumlarda eğitim görmeye yönlendirilmektedirler. Bu okullarda, diğerlerine göre oldukça geri bir eğitim verilmektedir. 29/1984 sayılı Okullar Yasası'na göre de, düşünsel yetersizliklerine göre olağan ilköğretim okullarında eğitim alma olanağı bulunmayan çocuklar, özel okullarda okutulmaktadır.

Başvurucular çocuklarının öğrenimlerini özel okulda sürdürmelerini zorunlu kılan işlemlere karşı yönetsel organlara itirazlarını bildirmişler, ancak sonuç alamamışlardır. Anayasa Mahkemesi'ne yaptıkları Anayasa şikayeti de reddedilmiştir. 29 Haziran 1999'da okul yöneticilerinin başvurululara gönderdikleri mektuplarda, isterlerse, özel okullardan ayrılarak, öğrenimlerini olağan ilköğretim okullarında sürdürebilecekleri bildirilmiştir. Ancak açılan sınavlarda yalnız dördü başarı sağlayarak olağan öğrenim kurumlarına geçebilmiştir.

Yakınmacılar ulusal organlardan bir sonuç alamayınca, 18 Nisan 2000'de AİHM'ne başvurmuşlardır. İstemlerinde, Roman kökenli olmaları nedeniyle, öğrenim haklarını kullanmak açısından ayrımcı uygulamalar karşısında

kaldıklarını ileri sürmüşlerdir. 2. Daire, 1 Mart 2005 günlü bir duruşmanın ardından başvurunun kısmen kabul edilmesine karar vermiştir. 2. Daire 7 Şubat 2006 günlü bire karşı altı oyla verdiği kararında da, 1 Numaralı Protokol'ün "öğrenim güvencelerini içeren 2. maddesi ile birlikte ele alındığında, Sözleşme'nin 14. maddesinin çiğnenmediğini" kararlaştırmıştır. İstemleri reddedilen başvuruçuların bu karara yönelttikleri itirazları incelenmeye değer bulunmuş ve uyuşmazlık Büyük Kurul'a taşınmıştır. Bu aşamadan sonra birçok hükümet dışı kuruluş, başvuruçulara destek vermiştir. Uluslararası "Step by Step" Derneği, Roman Eğitim Vakfı, Avrupa Çocuk Eğitimi Araştırmaları Derneği, Human Rights Watch, Azınlık Hakları Uluslararası Grubu, Irkçılığa Karşı Roman Bilgilendirme Örgütü ve Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH) gibi sivil toplum kuruluşları, üçüncü kişiler olarak Sözleşme'nin 36/2. ve 44/2. maddeleri uyarınca yazılı görüşlerini Büyük Kurul Başkanı'na sunmuşlardır.

Büyük Kurul 17 Haziran 2007 günü yapılan duruşmanın ardından 17 yargıcın katılımı ile kararını vermiştir. Karar, Avrupa'daki Roman'ların tarihi ile başlamaktadır. Avrupa Konseyi'nin Romanlar ve Gezginciler sitesinden alındığı açıklanan bilgilere göre, Romanların ilk yaşam alanları Hindistan'ın Kuzeybatısı ile İran platoları arasında kalan bölgedir. Elde edilen yazılı belgelere göre 14. yüzyıl sonlarında Avrupa'ya gelmişlerdir. Günümüzde Avrupa'da sekiz ile on milyon arasında Roman yaşamaktadır. Özellikle Orta ve Doğu Avrupa olmak üzere Avrupa Konseyi ülkelerinin tümünde ve genel nüfusun %5'i oranında Romanlar bulunmaktadır. Çoğunluğu, "Romani" olarak anılan "Indo-European" kökenli bir dil kullanmaktadırlar. Genellikle, yaşadıkları bölgelerde geçeli olan dillerde de konuşmaktadırlar.

Romanlar, XIV. yüzyıldan beri Avrupa'da yaşamalarına karşın, genellikle Avrupa'nın çoğunluğunu oluşturan

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

ran halklar arasında yer alamamışlardır. Nazi soykırımı sırasında da, "aşağı ırk" sayılıp soykırım uygulananlar arasında bulunmaktadır. Yüzyıllardır süregelen olumsuz yaklaşımlar nedeniyle Roman toplulukları, bulundukları ülkelerde çok güç koşullarda yaşamaktadırlar. Toplumsal yaşamın gereklerinden de en alt düzeyde yararlanabilmektedirler.

Bu genel değerlendirmelerin ardından AIHM, Çek Cumhuriyeti'ndeki Romanlar'ın yaşam koşullarını ele almıştır. Bu ülkede Romanlar, kendilerine bazı özel haklar da tanınan, ulusal azınlık konumunda bulunmaktadır. Romanları da içeren azınlıkların korunmasından sorumlu "Ulusal Azınlıkları Koruma Komisyonu", uygulama gücü bulunmayan ve Çek Hükümeti'ne karşı öneriler geliştiren bir danışmanlık kurumu düzeyindedir. Çek Cumhuriyeti Azınlıklar Komitesi'nin sitesindeki bilgilere göre, bu ülkede 150,000 ile 300,000 arasında Roman yaşamaktadır.

Büyük Kurul, yakınma konusu olayları, sözleşmenin 14. maddesi ve 1 Numaralı Protokol'ün 2. maddesi ile birlikte değerlendirirken, aşağıdaki saptamalar üzerinde durmuştur:

"2. Daire, sözleşmenin 14. maddesinin 1 Numaralı Ek Protokol'ün 2. maddesi ile birlikte okunması durumunda, bir ihlal bulunmadığı görüşünde olmuştur. Hükümet, Çek Cumhuriyeti'ndeki özel okulların, Roman çocuklarının yalnız barınma, yemek ve içecek gereksinimlerini sağlamakla kalmadığını, onların içinde bulundukları öğrenim düzeylerine göre temel bir eğitimi elde etmeleri için oldukça büyük çabaların gösterildiği birimler olarak kurulduğunu savunmuştur. Bu bağlamda, 2. Daire, öğrencilerin etnik kökenlerine göre bu okullara yerleştirilmediklerini, aksine doğal yeteneklerine ve gözlenen yetersizliklerine göre yetiştirilmek üzere özel okullara yönlendirildiklerini saptamıştır. Özel okulların, çocukların topluma uyumunu sağlamalarını amaçladığı için, gereksinimlere yanıt veren yasal temelleri bulunuyordu."

Kararında, Romanların fırtınalı geçmişlerinin ve gezgin yaşamlarının neden olduğu olumsuzlukları vurgulayan Büyük Kurul, bu olguların göz önünde bulundurularak, eğitim sürecini de kapsamak üzere Romanların, özel olarak korumalarını gerektiren koşullar altında bulunduklarını vurgulamıştır.

Başvurucular, çocuklarının özel okullara yerleştirilirken, objektif ve inandırıcı nedenler açıklanmadığını belirttiler. Bu savlarının kanıtlanması açısından da özel okullara gönderilen Roman olmayanların çocuklarının sayısı ile kendi çocuklarının sayısal açıdan karşılaştırılması gerektiğini ileri sürdüler. Sayısal ölçütlere göre, Ostrava'da özel okullarda öğrencilerin yarısından fazlası, Roman öğrencilerden oluşmaktadır. Baş öğretmenlerden sağlanan sayısal bilgiler temel aldığında bu sonuca ulaşılmaktadır. Çek yöneticiler de, 1999'da özel okullardaki Roman öğrencilerin oranının % 80'e, 2004'te % 90'a ulaştığını kabul etmişlerdi.

Çek yöneticiler öğrencilere uygulanan testlerde kişilerin etnik kökenlerine bakılmadığını savunmuş, değerlendirmelere göre, bütün çocukların, sınıandığı ortak zeminde, Roman çocukların çoğunlukla psikolojik testlerde başarısız kaldıklarını belirtmişlerdir. Mahkeme ayrımcılıkla ilgili bir önlem veya uygulamanın ayrımcı sonuçlar doğurduğunun ortaya konulduğu durumlarda, kanıtlama yükünün yer değiştirerek farklı uygulamanın nesnel ve gerekli olduğunun taraf devlet eliyle ortaya konulması gerektiğine karar vermiştir.

Mahkeme özetle, testlerin, önyargılı olarak düzenlenmiş olduğuna değinerek, sonuçların, özenle değerlendirilmediği ve Roman çocuklarının özel niteliklerinin gözetilmediğini vurgulamıştır. Kaldı ki, Roman çocuklara olağan okullara başvurma olanağı sağlanmaksızın doğrudan düşünsel özürllülerin öğrenim gördüğü özel okullara gitmek zorunda bırakılmaları da açık bir önyargı oluşturunuyordu. "ECRI"nin, raporlarında belirtildiği gibi, akıl yetersizlik-

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

leri bulunan düşünsel özürlüler için açılan özel okullara Roman çocuklarının “otomatik” bir biçimde yönlendirilmesi, açık bir önyargının ürünü bulunuyordu. Mahkeme, Çek Hükümeti’nin Roman çocuklarını eğitmek, yoksullukları nedeniyle barınma ve beslenme gereksinmelerini karşılamak için gösterdiği kararlı çabayı olumlu gelişmeler olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte, ırksal ayrımcılık yaşağının önemini göz önüne alan Büyük Kurul, hiçbir etkenin, etnik ayrım gözetilmesini haklı kılmayacağını vurgulamıştır. Roman ailelerin çocuklarını kendi istekleri ile ve imza karşılığı özel okullara gönderdikleri savları ise, inandırıcı bulunmamıştır. Sonuçta mahkeme, AİHS’ye Ek 1 Numaralı Protokol’ün eğitim hakkını koruyan 2. maddesi ve Sözleşme’nin 14. maddesinde yer alan ayrımcılık yaşağının birlikte ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, 41. madde bağlamında başvuruçuların her birine 4,000 Euro manevi tazminat ve yargılama giderleri için toplam 10,000 Euro ödenmesini kararlaştırmıştır.⁴⁴

(D.H. ve Diğerleri / Çek Cumhuriyeti, 2007)

Roman çocukların eğitim olanaklarının Çek Cumhuriyeti açısından yıllanmış bir sorun olduğu bilinmektedir. Çek Hükümeti, çocukların barınmaları, özel okullarda öğrenim görmeleri için azımsanmayacak harcamalar yapıldığını çok sık yinelemektedir. Bunlar gerçek olabilir. Ancak Roman çocukların doğrudan düşünsel engelliler için açılan okullara girmek zorunda bırakılmaları, bu uygulamanın en yetkili ağızlardan doğru bir seçim biçiminde savunulması, kamu yönetimine egemen olan ayrımcı yaklaşımların, başka seçeneklerin araştırılmasına bile olanak vermediğini ortaya koymaktadır.

⁴⁴ www.echr.coe.int

d. Bulgaristan'da Irkçı ve Ayrımcı Şiddet

İrkçilik tartışmaları, genellikle yabancılara yöneltilen olağan dışı uygulamalardan kaynaklanmaktadır. İrkçiliğin en ağır biçimi ise, yasalar temelinde eşit hak ve yükümlülükler içinde bulundukları varsayılan yurttaşların azınlıkta kalan bir bölümüne, çoğunluğu oluşturanların devlet gücünün koruması altında saldırganca davranışlar içinde bulunmalarıdır. Bunlar, nedenleri araştırılmaksızın, kökleri geçmiş yüzyıllara kadar uzanan ve “kendiliğinden” ortaya çıkabilen uygulamalardır. Toplumların böylesi alışkanlıklardan kurtulabilmeleri kolay olmamaktadır. Kamu yöneticilerinin hoşgörüsünden güç alan aşırı milliyetçi tepkiler, hemen her toplumsal olayda kendisini göstermekte, yerine göre kan döken, can alan ırkçı şiddet gösterilerine dönüşebilmektedir. Çok sayıda Roman'ın yaşadığı Bulgaristan'da bu tür uygulamalarla sıkça karşılaşılmaktadır. AIHS, ırkçılık karşıtı bir belge olarak onaylanmıştı. İrsal etkenlerle ayrımcılık yaptıkları için Sözleşme'nin 14. maddesinden sorumlu tutulmak, üye ülkelerin saygınlığı açısından hoş karşılanmayan değerlendirmeler olmaktadır. AIHM'nin ırkçı nedenlere dayanan ayrımcılığı saptayan kararları aşamalı bir süreç izlemiştir. Bulgaristan, kamu görevlilerinin, Romanların ölümüyle sonuçlanan eylemleri nedeniyle çeşitli olaylarda sözleşmenin 2. 3. ve giderek 14. maddelerini çiğnemekten sorumlu bulunmuştur. Bu süreci Bulgaristan uygulamalarından derlediğimiz üç kararla sunuyoruz:

Anguelova / Bulgaristan

Bulgar vatandaşı olan Roman kökenli başvuru Assya Anguelova'nın 17 yaşındaki oğlu Zabchekov, Razgrad'da 29 Ocak 1996 günü hırsızlığa girişim suçundan gözaltında tutulduğu sırada ölmüştü. Zabchekov 28 Ocak gecesi saat 22:30 - 23:30 arasında bir barda ailesi ve arkadaşlarıyla birlikte içki içtikten sonra sağlıklı bir biçimde bura-

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

dan ayrılmıştı. Gece yarısından az sonra, Zabchekov'un bir apartmanın önündeki arabaların arasında dolaşp "bir şeyler yaptığı" görülmüş, komşu evde oturan ve o sırada görevde olmayan polis Mutafov'a haber verilmişti. Mutafov, kovaladığı ancak yakalayamadığı Zabchekov'un bir kaç kez yüz üstü düştüğünü söylemişti. Zabchekov gece 01:00 sıralarında devriye gezen polislerce gözaltına alınıp karakola getirilmişti. Saat 03:00 civarında durumunun kötüleştiği söylenen sanık, tekrar karakola çağırılan devriye görevlisi polislerin sağladığı doktor ve ambulansla hastaneye kaldırılmış, ancak doktor saat 05:00 civarında Zabchekov'un ölü olduğunu belirtmişti. Ölümle ilgili ceza soruşturması sırasında, 29 Ocak günü yapılan ilk otopside, Zabchekov'un ölümden 4 ile 6 saat öncesinde sağ kaşının üstünde saptanan bir kafatası kırığının yol açtığı beyin kanaması nedeniyle öldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Raporla ayrıca Zabchekov'un vücudunun üst tarafında çeşitli yara bere izlerinin varlığı belirtilmiştir. Bir süre sonra, yalnızca dosya üzerinden verilen ikinci adli tıp raporunda ise, Zabchekov'un ölümünden 10 saat kadar önce, kafasına künt bir cismin vurulması veya çarpması sonucunda meydana gelmiş bir kafatası kırığı nedeniyle öldüğü bildirilmiştir. Böylece ölün nedeni Zabchekov'un karakola getirilişinden önceki bilinmeyen(!) bir olayla ilişkilendirilerek, polislerin eylemleri ile nedensel bir bağı bulunmadığı gerekçesiyle soruşturmaya son verilmiştir.

AİHM bu olayda Bulgar Hükümeti'nin savunmalarını tutarsız bulmuştur. İkinci raporda belirtildiği üzere, Zabchekov'un 28 Ocak 1996 akşamı saat 19:00 civarında yaralandıktan sonra, kafasındaki öldürücü kırıkla arkadaşlarıyla birlikte eğlenmek için bara gitmesinin olanaksızlığını vurgulamıştır. Mahkeme, gözaltında iken gerçekleşen ölüm nedeniyle, devletin öldürmeme yükümlülüğünü çiğneyen Bulgaristan'ın sözleşmenin 2. maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir.

Mahkeme, yaşama hakkını korumak bağlamında devletin ölümü soruşturma yükümlülüğünü yerine getirmediği için, bu nedenle de Bulgaristan'ın sözleşmenin 2. maddesini çiğnediğini kararlaştırmıştır.

Ölümünden önce, gözaltında bulunduğu sırada oluştuğu saptanan Zabchekov'un bedenindeki yaraların nedeninin Hükümet tarafından inandırıcı bir biçimde açıklanmaması nedeniyle Mahkeme, bu yaraları insanlık dışı davranışların ürünü olarak nitelendirilmiştir. Bu gerekçeyle Bulgaristan, bir kez de sözleşmenin 3. maddesini ihlal etmekten sorumlu bulunmuştur.

Zabchekov'un tutulması için yazılı bir emrin, düzgün gözaltı belgelerinin bulunmamasını, 29 Ocak 1996 günü saatlerce tutulmasını iç hukuka ve sözleşmenin 5. maddesinde belirlenen koşullara aykırı olduğunu saptayan mahkeme, olayda 5. maddenin de ihlal edildiğine karar vermiştir.

İncelenen olayda mahkeme, başvurucunun, oğlunun ölümü ve kötü muamele görmesiyle ilgili savlarını 13. madde bakımından savunulabilir nitelikte görmüştür. Buna karşılık, sorumluların belirlenmeleri, yargılanarak cezalandırılmaları ve tazminat ödenmesi için, başvurucunun etkili ve pratik hukuk yollarını kullanabilmekten yoksun bırakılması nedeniyle, sözleşmenin 13. maddesiyle birlikte 2. maddenin de ihlal edildiğini kararlaştırmıştır.

Başvurucuya manevi tazminat olarak 19,050 Euro, giderler için de 3,500 Euro ödenmesini öngören Mahkeme, Roman kökenli vatandaşlara karşı etnik köken bakımından farklı muamele yapıldığı yolundaki savların kuşkuya yer bırakmayacak açıklıkta kanıtlanamadığı görüşünde olmuştur. Böylece yaşama hakkı konusunda ayrımcılık ya-

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

pıldığı gerekçesiyle 14. maddeyle birlikte 2. maddenin ihlal edildiği savlarını yerinde bulmamış ve reddetmiştir.⁴⁵

(Anguelova / Bulgaristan, 2002)

Yukarıdaki olay nedeniyle çok ağır Sözleşme ihlallerinin saptanmasına karşın ırksal ayrımcılık savlarıyla birlikte 14. maddenin uygulanması isteminin reddedilmesi, Bulgaristan açısından göreceli bir hukuksal kazanım sayılabilir. Ancak aynı yıllarda gerçekleşen ve Romanlar'ın öldürülmeleriyle sonuçlanan daha başka olaylarla ilgili kararlarında Mahkeme, çok açık biçimde gözlenebilen ırkçı ve ayrımcı şiddeti saptayarak, bu olguları kararlarına yansıtmak durumunda kalmıştır.

Nachova ve Diğerleri / Bulgaristan

Yine Bulgaristan'da gerçekleşen bir olayda Roman kökenli Kuncho Angelov ve Kiril Petkov, zorunlu askerlik görevlerini yaptıkları sırada firar etmeleri üzerine, 19 Temmuz 1996'da askeri polisler (jandarmalar) tarafından yakalanırlarken öldürülmüşlerdir. Romanlar, zorunlu askerliklerini, ordunun inşaat ve sivil hizmetlerinde çalışarak yerine getirmekteydiler. 1996 yılının ilk aylarında, bir kaç kez kısa süreli firar suçları işlemişlerdi. Hırsızlık yaptıkları için, 22 Mayıs 1996'da Angelov dokuz ay, Petkov da beş ay hapis cezası almışlardı. Her ikisinin daha önce de hırsızlıktan mahkumiyetleri vardı. Angelov ve Petkov 15 Temmuz 1996'da çalıştıkları inşaattan kaçmışlar ve Angelov'un büyükannesinin küçük bir köydeki evine gitmişlerdi. İkisi de silahsızdı. Kimliği bilinmeyen bir kişinin ihbarı üzerine, 19 Temmuz 1996'da askeri birliğin komutanı Albay D, iki kaçağı yakalamak üzere Binbaşı G.'nin komutasında dört

⁴⁵ <http://aihm.anadolu.edu.tr/aihm>

kişilik jandarma ekibini saklandıkları köye göndermişti. Ekipten en az iki kişi, kaçan askerleri tanıyordu. Albay D. görevlendirilen askerlere, “kurallara göre” tabanca ve otomatik tüfeklerini yanlarına almalarını, ayrıca kurşun geçirmez yelek giymelerini söylemişti. Albay D., Angelov ve Petkov’un suç işlediğinden kuşkuyla veya sabıkaları bulunan kişiler için kullanılan “aktif kriminal” kişiler oldukları uyarısını yapmıştı. Jandarmalara kaçakları yakalamak için gerekli her türlü aracı kullanma görevi verilmişti. Askeri jipin Angelov’un büyükannesinin evinin önüne geldiğini gören iki kaçak, evden kaçmak istemişlerdi. Binbaşı G., teslim olmalarını durumunda kendilerini vuracağı konusunda bağırdıktan ve havaya uyarı atışı yaptıktan sonra, otomatik tüfeğini kullanarak kaçmakta olan iki kişiyi vurmuştur. İki de hastaneye kaldırılırken yolda ölmüştür. Görgü tanığı M. M., olayın meydana geldiği yerde bulunan küçük torununu alıp tehlikeden uzaklaştırmak için Binbaşı G.’den izin istediğini, ancak Binbaşı G.’nin silahını kendisine doğrultarak: “*Lanet olası Çingeneler!*” (You damn Gypsies) dediğini iddia etmişti.

Aynı gün ölümlerle ilgili olarak bir ceza soruşturması açılmıştır. Olay yeri askeri soruşturmacı tarafından incelenmiş ve cesetler üzerinde otopsi yapılmıştır. Otopsi raporuna göre her ikisi de otomatik tüfekle uzaktan yapılan atış sonucu aldıkları kurşun yaralarıyla ölmüşlerdir. Petkov göğsünden, Angelov ise sırtından vurulmuştur. Soruşturmacı, Binbaşı G.’nin, diğer askerlerin, büyükannenin ve komşuların ifadelerini alınmıştır. Yapılan kan testiyle, olay yerinde bulunan kan lekelerinin vurulan askerlere ait olduğu belirlenmiştir. Kaçakların yakınları olarak soruşturma sürecine katılan başvuruçulara soruşturma dosyasını inceleme olanağı tanınmış, ancak tanıkların yeniden dinlenmeleri istemi reddedilmiştir. Soruşturmacının hazırladığı raporda Binbaşı G.’nin anlatımlarına ağırlık verilerek, kaçakları bir kaç kez sözlü olarak uyardığı, bir kez havaya ateş ettiği; ardında teslim olmadıkları ve kaçma tehlikesi

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

bulunduğu için vurduğu belirtilmiştir. Binbaşı G.'nin ka-
çakları sağ olarak yakalamak için bacaklarından vurmaya
çalıştığı ve öldürücü bir yara vermekten kaçındığı için, Jan-
darma Yönetmeliği'nin 45. maddesine uygun davrandığı
belirtilmiştir. Soruşturmacının önerisine uyan askeri savcı,
jandarmalar hakkında kovuşturmaya yer olmadığına ka-
rar vermiştir. Başvurucuların ulusal düzeyde yaptıkları
tüm girişimler sonuç vermemiş, itirazları reddedilmiştir.

Bu olayın AIHM'nde değerlendirilmesi iki aşamadan
geçmiştir.

26 Şubat 2004 günlü daire kararında, gözaltına alma
işleminin 2. maddeye uygun bir biçimde tasarlanmaması,
uygulamanın denetlenmemesi ve ölüm olaylarının ardın-
dan etkili, yeterli bir soruşturma yapılmamış olması ne-
denleriyle sözleşmenin 2. maddesinin çiğnendiği saptan-
mıştır. Kaçakların öldürülmelerinde etkili olan ırkçı yak-
laşımın ortaya çıkarılması için gerekli adımların atılma-
mış olması nedeniyle Sözleşme'nin 14. maddesinin de ihlal
edildiği sonucuna varmıştır. Bulgar Hükümeti'nin itirazı
üzerine dava bir kez de Büyük Kurul'da tartışılıp karara
bağlanmıştır.

Büyük Kurul, Angelov ve Petkov'ın kaçtıkları sırada
kendilerini yakalamak isteyen jandarma tarafından vuru-
larak öldürülmesinde, orantısız ve aşırı güç kullanılması
nedeniyle davalı devletin sözleşmenin 2. maddesini ihlal
ettiğine karar vermiştir. Mahkeme, yaşama hakkını ölüm
olayından sonra yürütülmesi gereken soruşturmalar bağ-
lamında da değerlendirmiştir. Mahkeme, konuyla ilgili
soruşturmacıların, savcılarının bağımsızlıkları ve yansız-
lıkları konusunda ciddi kuşku uyandıran davranışları
nedeniyle, bu gerekçeyle de, 2. maddenin ihlal edildiğini
kararlaştırmıştır. Romanlara yönelik ayrımcılık savları ko-
nusunda ise Büyük Kurul, tartışılan olay kapsamında ikili
bir değerlendirme yapmıştır. Büyük Kurul'un 14. maddey-

le ilgili değerlendirmelerinin bir özetini aşağıda sunmaktayız:

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

Ayrımcılık Yasağı Tartışması

Daire kararında sözleşmenin 2. maddesiyle bağlantılı olarak 14. maddenin yöntemsel ve içerik yönlerinden ayrı ayrı ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Daire, Sözleşme'nin 2 ve 14. maddelerinin devlet yetkililerine mağdurun ırk ve etnik kökenine bakmaksızın etkili bir soruşturma yapma ödevi yüklediğini belirtmiş, yetkililerin kanun adamları tarafından güç kullanıldığı olaylarda ırkçı etken bulunup bulunmadığını ortaya çıkarmak için gerekli bütün adımları atmaları gerektiğini saptamıştır. Daireye göre ırkçı sözler söylendiğine ilişkin M.M.'nin ifadesi olduğu halde, yetkililer bu konuda bir soruşturma yapmamışlardır. Bu nedenle daire, yetkililerin 14. maddeyi ihlal ettikleri görüşünde olmuştur. Ayrıca daireye göre yetkililer, devlet görevlilerinin şiddet eylemlerinin soruşturulmasında gerekli araştırma yöntemlerini izlemedikleri ve ayrımcılıkla ilgili kanıtları görmezden geldikleri durumda, devletin aleyhine olumsuz bir çıkarsamada bulunmalı ve kanıtlama yükümlülüğü davalı hükümete geçmelidir. Daire, Hükümet'in uygun bir açıklama getirmediği ve Mahkeme'nin daha önce Bulgaristan'da Roman etnik kökenlilere ölümle sonuçlanan şiddet uyguladıklarını saptadığına değinerek, sözleşmenin 2. maddesiyle birlikte ele alınan 14. maddesinin nesnel yönden de ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Büyük Daire önündeki yargılama sırasında başvuruçuların ve Hükümet'in yanısıra, davaya katılan 'The European Roma Rights Centre', 'Interights' ve 'Open Society Justice Initiative' adlı kuruluşların görüşleri de alınmıştır. Büyük Daire öncelikle, davalı Devletin, mağdurların ırk veya etnik köken nedeniyle öldürülmelerinden sorumlu olup olmadığını (nesnel yönden) ele almıştır. Mahkeme'ye göre ayrımcılık, benzer durumda olan kişi-

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

lere, objektif ve makul bir haklı neden olmaksızın, farklı uygulamalarda bulunmaktır (*Willis-Birleşik Krallık kararı*, parag. 48). Irkçı şiddet, insan onurunu kırmanın ayrı bir biçimi olup, tehlikeli sonuçları göz önünde tutulduğunda, yetkililerin özel bir özen ve güçlü bir tepki göstermelerini gerektirir. Bu nedenle yetkililer ırkçılıkla ve ırkçı şiddetle savaşım için bütün araçları kullanmalıdırlar. Böylece farklılıkların bir tehdit olarak değil, ancak bir zenginlik kaynağı olarak anlaşıldığı demokratik toplum olgusunu güçlendirmelidirler. Başvurucuların 14. maddenin ihlal edildiği savları karşısında Mahkeme'nin görevi, ırkılığın Angelov ve Petkov'un ölümlerine yol açan ateşin bir nedeni (causal factor) olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Mahkeme bu bağlamda kanıtları değerlendirirken, yerleşik içtihatları gereğince "*makul kuşku kalmayacak*" biçimde kanıtlama ölçütlerini benimsemiştir. Kanıtlamanın yeterince güçlü, açık ve birbirleriyle uyumlu çıkarsamalardan, aynı biçimde çürütülememiş nesnel saptamalardan oluşulabileceğini değerlendirmiştir. Başvurucular, öldürmelerin ırkçı amaçla işlendiğine ilişkin çeşitli dayanaklar ileri sürmüşlerdir. Ancak Mahkeme bunları inandırıcı bulmamıştır. Mahkeme, bu gibi olaylarda silah kullanılmasının konuyla ilgili hukuksal düzenlemelerde yasaklanmamış olduğunu üzüntüyle kaydetmiştir. Jandarmalar, otomatik tüfeklerini "*kurallar gereğince*" taşımışlardır. Kendilerine yakalama işlemi için her türlü aracı kullanmaları talimatı verilmiştir. Binbaşı G.'nin sırf düzenlemelere sıkı sıkıya bağlı kalacak olması ve bu gibi olaylarda kaçakların etnik kökenlerine bakmaksızın aynı şekilde davranacak olması olasılığı göz ardı edilemez. Konuyla ilgili düzenlemeler Sözleşme'deki yaşama hakkını koruma koşulları açısından temelden yetersiz ve eksik iken, Binbaşı G.'nin silahını Roman çevresi dışında kullanmayacağını söylemek için bir neden yoktur. Dairenin yaklaşımından ayrılan Büyük Kurul, yetkililerin öldürmede ırkçı amaçları bulunduğu savları hakkında etkili bir soruşturma yapılmamış olmasının, sözleşmenin 2.

maddesiyle bağlantılı olarak 14. maddesinin nesnel yönden ihlal edildiği iddiası açısından kanıtlama yükümlülüğünü davalı Hükümet'e geçirdiğini kabul etmemiştir. Bu nedenle Mahkeme, Angelov ve Petkov'un ölümünde ırkçı tutumların rol oynadığının kanıtlanamadığını düşünmüştür. Bu gerekçeyle sözleşmenin 14. maddesinin 2. madde ile birlikte ihlal edilmediğine karar vermiştir.

Yaşama hakkı konusunda etnik köken bakımından ayrımcı uygulama yapıldığı savları, Büyük Kurul'ca Davalı devletin soruşturma yükümlülüğüne uyup uymadığı yönünden de tartışılmıştır. Soruşturma yapan yetkililerin önünde, mağdurun komşusundan sağlanan bir tanık anlatımı bulunmaktadır. Bu tanığa göre Binbaşı G. ateş ettikten hemen sonra silahını mağdurun komşusuna yönelterek "Lanet olası Çingeneler!" demiştir. Bulgaristan'da Romanlara karşı önyargı ve düşmanca bir tutumun varlığı konusunda çok sayıda yakınmalar bulunduğu düşünülecek olursa, bu söylemin doğruluğunun araştırılması gerekiyordu. Büyük Kurul'a göre, farklı etnik kökenden gelen veya azınlık konumundaki kişilere karşı güç kullanılan bir operasyon sırasında kanun adamlarının ırkçı sözler kullandıklarına ilişkin bir kanıt, konuyla çok yakından ilgilidir. Soruşturma sırasında böyle bir kanıtın bulunması durumunda doğruluğu araştırılmalı ve doğruluğunun saptanması halinde, olası ırkçı etkenlerin ortaya çıkarılması için bütün olaylar tam olarak incelenmelidir. Öte yandan Binbaşı G. tarafından silahsız ve eylemsiz iki insana karşı aşırı güç kullanılması da özenli bir soruşturmayı gerektirmektedir. Özetle, olaydaki soruşturmacının ve savcılarının önlerinde, hemen araştırma yapma gereği konusunda kendilerini uyarıcı ve ulaşılacak sonuca göre iki kişinin ölümüne yol açan olaylarda ırkçı dürtü olasılığını araştırmalarını gerektirecek yeterli bilgi vardır. Ancak Bulgar yetkililer bu kanıtları göz ardı etmişler ve soruşturmayı sonlandırmışlardır. Böylece Binbaşı G.'yi yargılanmaktan kurtarmışlardır. Bu nedenle Mahkeme, yaşanan olaylarda ayrımcılığın etkili

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

olup olmadığını araştırma ödevlerini yerine getirmeyen yetkililerin sözleşmenin 14. maddeyle birlikte 2. maddesini yöntemsel açıdan ihlal ettikleri görüşüne varmıştır. Bu gerekçeyle Mahkeme, 14. maddeyle birlikte 2. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Mahkeme ayrıca başvuruçulara sözleşmenin 41. maddesi uyarınca sorumlu devletin, maddi ve manevi tazminatla birlikte yargılama giderlerini ödemesini kararlaştırmıştır.⁴⁶

(Nachova ve Diğerleri / Bulgaristan, 2005)

Büyük Kurul, öldürme eyleminde ayrımcılığı saptayamamakla birlikte, soruşturma sürecindeki yanlış ve eksikler nedeniyle, sözleşmenin 2. maddesiyle birlikte 14. maddenin çiğnendiğine karar vermiştir. Bu karar, ırkçı ve ayrımcı şiddet uygulamakta direngenliğini sürdüren Bulgaristan'ın, AIHM'nde daha ağır koşullardan sorumlu olarak yargılanmasının önünü açmıştır.

Angelova ve Iliev / Bulgaristan

Bulgar yurttaşları olan, Roman kökenli Bayan Ginka Dimitrova Angelova ve Bay Mitko Dimitrov Iliev, Ivanski köyünde yaşamaktadırlar. Başvurucular, 1966 yılının Nisan ayında yetişme çağındaki 7 gençten oluşan bir grubun, her hangi bir tahrik olmaksızın yaptıkları saldırıda öldürülen yirmi sekiz yaşındaki Angel Dimitrov Iliev'in annesi ve erkek kardeşidirler. Polis saldırganları derhal tutuklamıştır. Gençlerin sorgulamasında polis, saldırının ırksal nedenlerle gerçekleştiğini, ancak amacın öldürmek değil, dayak atmak olduğunu saptamıştır. Bununla birlikte, gruptan birisi bıçak çekerek saldırıya uğrayan kişiyi bıçakla yaralamıştır.

⁴⁶ <http://aihm.anadolu.edu.tr/aihm>

Otopsi raporuna göre de, yaralanan kişi yoğun bir iç kana-
ma nedeniyle ölmüştür. Bıçağı kimin kullandığı konusunda
çelişkili kanıtlar bulunmaktadır. İlk soruşturmada gruptan
iki kişi, bıçakla yaralanmaya G.M. G.'nin neden olduğunu
söylemişlerdir. G.M.G., "*serserice eylemlerden kaynaklanan
cinayet*" (murder stemming from an act of hooliganism)
olarak bilinen nitelikli cinayetle suçlanmıştır. Grubun di-
ğer dört üyesi de nitelikli serserilikten (aggravated hooli-
ganism) suçlanmışlardır. Bir ay sonra, G.M.G.'ye suç atı-
mında bulunan iki genç, anlatımlarını geri alarak, bıçakla-
ma eylemini grubun diğer bir üyesi olan N.B nin yaptığını
ileri sürmüşlerdir. Ardından N.B. 1966 yılı Haziran ayında
ihmal yüzünden adam öldürmekle suçlanmıştır. Böylece
G.M.G.'ye atılı suç, nitelikli serseriliğe dönüştürülmüştür.
Daha sonra suç kovuşturması yavaşlamış, zaman zaman
yapılan araştırmalarla Haziran 2001'e kadar uzamıştır. Bu
tarihten sonra herhangi bir gelişme olmaksızın dosya bek-
letilmiştir. Mart 2005'de savcılık, saldırının gerçekleştiği
sırada grubun beş üyesinin çocuk olduğunu belirtmiş, bu
nedenle nitelikli serserilik suçunda indirim yaparak beş
gencin davasını düşürmüştür. Savcılık N.B.'nin ihmal yü-
zünden adam öldürme suçlamasını da reddetmiştir. Buna
karşılık G.M.G.'nin cinayetle suçlanmasını isteyerek olayın
tekrar araştırılmasını, soruşturmanın ertelenmesini karar-
laştırmıştır. Saldırı sırasında yetişkin bir kişi olan diğer sa-
nık üzerindeki serserilik suçlaması ise sürdürülmüştür.

AİHM'nin kararında, ulusal ölçekteki hazırlık soruş-
turması sırasında düzenlenen tutanaklardan aktarıldığına
göre, olayın gerçekleştiği sırada 15 yaşında olan D.K., 19
Nisan 1996 günü ifade vermiştir. D.K.'nin tutanağa geçen
anlatımlarının bir bölümü şöyledir:

"...Gruptaki arkadaşlarla, geçen birkaç aydır düzenli bi-
çimde buluşuyoruz. Hepimiz aynı okula gitmediğimiz için, bir
sonraki toplantının nerede ve ne zaman olacağına önceden karar
veriyoruz. Hazır yiyeceklerden nefret ederiz, ne yalnızken ne de

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

beraberken uyuşturucu kullanırız. Ne de alkol alırız. Çoğu zaman filmler ve müzik üzerine konuşuruz. Çingenelerden nefret ederiz, onlara "isli" ve "mangal" deriz... Zenciler, Çingeneler, Türkler, tüm yabancılardan nefret ederim. Cezayı gerektiren suçlar söz konusu olduğunda, bu suçları en yüksek oranlarda işleyenlerin Türkler ve Çingeneler olduğu biliniyor. Evde babamın bu şekilde konuştuğunu duydum...

Çingene'nin arkasından yürüyorduk, O'na yetişmeden önce N.B. nin (ilk saldırgana) "Bıçağı bana ver" dediğini duydum ve O'nun bıçağı pantolonundan çıkarıp N.B. ye verdiğini gördüm. N.B. nin bıçağı nereye koyduğunu veya elinde olup olmadığını görmedim. Ancak biz Çingeneci yerde döverken N.B. nin O'nu kalçasından nasıl bıçakladığını gördüm. N.B. nin bıçağı, Çingene'nin kalçasına birkaç kez sapladığını gördüm. Çingene çığlık atıyordu. N.B. bir şey söylemedi, küfür etmiyordu. N.B. bıçağı 3 veya 4 kez sapladı. Çingene hala hareket ediyordu. N.B. nin bıçağı sapladığı yerden kanlar akmaya başladı. N.B. Çingene'yi bıçaklarken biz de O'na vurmaya devam ediyorduk. Çingene, bizi ne sözlerle ne de hareketle herhangi bir biçimde provoke etti. Biz O'nu Çingene olduğu için dövdük. Yeterince dayak yedi. Kanamasının yoğun olmadığını gördüm. Onu öldürmek istemedik, amacımız sadece dövmektir. Bıçağı yalnız N.B. mi kullandı, emin değilim. Ancak bizden birinin bıçağı kullandığını söyleyemem. Gruptan bir başka kişinin bıçak kullandığını görmedim.

Bu kişiye ne oldu, hala yaşıyor mu bilmiyorum. Çingeneleri daha önceleri de dövdük. Onlara neler olduğu kuşağımız gelirdi..."

Nisan 2005 de başvurucular ve öldürülen kişinin üç kız kardeşi, davacılar olarak adli kovuşturmayaya katılmak için dilekçe sunmuşlardır. Başvurucular, yetkililerin hızlı, etkin ve yansız soruşturma yapmadıklarını, yerel yasalar da ırksal nedenlerle işlenmiş cinayet ve ciddi yaralanmalara ilişkin yaptırımlar bulunmadığını ileri sürmüşlerdir.

Başvurucular ayrıca, yetkililerin ırksal temelde işlenmiş şiddetli saldırıyı araştırmada ve kovuşturmada yetersiz kaldıklarını, kovuşturmaların çok uzun sürmesi nedeniyle mahkemelerde davacı olarak bulunup tazminat istemelerinin engellendiğini belirtmişlerdir.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

Başvurucular öncelikle sözleşmenin 2. maddesinin çiğnendiğini vurgulamışlardır. Yürütülen adli kovuşturmaların süresine ilişkin olarak Mahkeme, saldırıdan sonra saldırganların derhal saptanmış olmalarına ve bıçaklayanın da belli bir dereceye dek belirlenmiş olmasına karşın, 11 yıldan daha uzun bir süre hiç kimsenin mahkemeye çıkarılmadığını not etmiştir. Gerçekleşen gecikmeler sonucunda saldırganların çoğuna karşı yürütülen davalar, zamanaşımı gibi sınırlamalar ve sanıkların suç işlendiği dönemdeki yaşları nedeniyle ortadan kaldırılma durumuna gelmiştir. Hükümet, adli kovuşturmaların uzunluğuna inandırıcı açıklamalar getirememiştir. İki saldırgana ilişkin araştırmalar askıdayken, bu kişilerin mahkemeye çıkarılacaklarına veya suçlanacaklarına ilişkin kuşkular sürmektedir. Bu nedenle yetkililer, saldırının ırksal nedenlerle işlendiğini dikkate alarak, yapmaları gereken şeyi, yani, ölüm olayını, ivedilikle, hızlı, gayretli ve etkin bir biçimde araştırma yükümlülüklerini yerine getiremediler. Bulgar yasal sisteminin ırksal olarak motive edilmiş saldırılara karşı koruma getirmediği savlarına yönelik olarak Mahkeme, otoritelerin saldırganları nitelikli saldırıyla suçladıklarını, ırksal motiflere dolaysız olarak referans verilmemesine karşın, nitelikli saldırı suçlamalarının, yerel ırksal düşmanlık yasalarından daha ağır cezalar içerdiğini belirtmiştir. Yerel yasalar ve ırksal motiflerle cinayet veya ağır yaralanmalara karşı ağır cezaların olmayışı, otoritelerin etkin bir araştırma yapmasını engellemiştir. Bu nedenlerle mahkeme, sözleşmenin 2. maddesinin ihlal edildiğine oy birliğiyle karar vermiştir.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

Mahkeme, ayrımcılık yönünden 14. maddeyi, 2. madde ile bağlantılı olarak tartışmıştır. Saldırıdaki ırksal görünüm, yetkililer tarafından araştırmaların erken aşamalarından beri biliniyordu. Otoritelerin ilk araştırmaları tamamlamamış olmaları ve sanıkları mahkemeye derhal çıkarmamaları, kabul edilemez. Yetkililer, Romanlara karşı çok yaygın olan önyargı ve şiddete karşın, saldırganları ırksal nitelik gözetilerek gerçekleştirilmiş saldırıyla suçlayamamıştır. Bu nedenle yetkililer, ırksal olarak motive edilmiş olan saldırılarla ırksal olmayan saldırıların yapılması gereken ayrımını yerine getirememişlerdir. Bu, 14. madde ile bağdaştırılmasına olanak bulunmayan haksız bir davranıştır. Açıklanan nedenlerle, 14. madde, 2. madde ile birlikte ihlal edilmiştir.

Başvurucular, suçu işleyen gençlere karşı özel hukuk mahkemesinde tazminat isteminde bulunsalardı, yetkili mahkemenin büyük bir olasılıkla ceza davası sonuçlanmadığı için, tazminat davasını erteleyeceğini, böylece haklarını almakta gecikmeler olacağını ileri sürmüşlerdir. Mahkeme, yerleşik içtihadına dayanarak, geleceğe dönük varsayım düzeyindeki Sözleşme'nin 6/1. maddesine dayandırılan ihlal savlarını incelemeye gerek görmemiştir. Bununla birlikte Mahkeme başvuruculara, aralarında paylaşmak üzere 15.000 Euro manevi tazminat ile, yargılama giderleri için 3.500 eur ödenmesine karar vermiştir.⁴⁷

(Angelova ve Iliev / Bulgaristan .2007)

Sonuçlanan başvuru kapsamında tartışılan olaylarda, Bulgaristan'da ırksal temeldeki ayrımcılığın babadan oğla geçen genetik bir sapkınlık biçiminde geliştiği gözlenmektedir. AIHM, Bulgar yürütme ve yargı birimlerinin nedensiz linç biçimindeki ırksal temele dayanan öldürme eylemi

⁴⁷ www.echr.coe.int

karşısında etkisiz kalmakla, ayrımcılığı ve saldırganlığı paylaşan devletin de işlenen suça ortak olduğu anlamına gelen çok ağır bir karar vermiş olmaktadır.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

e. "Romanlar, Polise İftira Atarlar"

Petropoulo-Tsakiris / Yunanistan

Yunanistan'ın Attika bölgesinde ve Atina'nın 20 km kuzeybatısında bulunan Aspropyrgos (Ασπρόπυργος) kenti, antik çağda Thria olarak anılan yörede yer almaktadır. 2001 yılı sayımına göre Belediye sınırları içinde 27.741 kişi yaşamaktadır. Önemli bir sanayi birimi olan kentte, Yunanistan'ın en büyük petrol rafinerisi bulunmaktadır. Askeri havaalanı ile küçük bir limanın yer aldığı Aspropyrgos'ta, petrol endüstrisinin yanı sıra, tarım ve turizm de, kent halkının gelir kaynakları arasındadır. Kentin Nea Zoe adındaki mahallesinde ise, Romanlar yaşamaktadır.

Başvurucu Fani - Yannula Petropoulou - Tsakaris, etnik kökeni Roman olan bir Yunan vatandaşıdır. Aspropyrgos'da, Romanlar'ın yerleşimleri için özel olarak ayrılan bir bölge olan Nea Zoe'de yaşamaktadır. Dava, başvurusunun, polisin kaba davranışı nedeniyle çocuğunu düşürdüğü ve yetkililerin olayı yeterince araştırmadıkları savlarıyla ilgilidir.

28 Ocak 2002 de, uyuşturucu trafiği olduğuna ilişkin bir duyum alınması üzerine Roman mahallesi Nea Zoe'da, 32 polisin katıldığı geniş bir operasyon gerçekleştirilmiştir. Olaylar sırasında 2.5 aylık hamile olan başvurusunun anlatımına göre, diğer Roman kadınlarla birlikte aranma sırasının kendisine gelmesini beklerken, polis memurlarının özürlü bir akrabasıyla alay ettiklerini görmüştür. Olayı engellemek istediğini ancak, polislerden biri tarafından geriye doğru itildiğini ve bir başka polisin de, kendisini

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

sırtından tekmelediğini söylemiştir. Başvurucu karın bölgesinde şiddetli bir ağrı duymuş ve ardından kanama başlamıştır. Polis başvurucuyu hastaneye götürmemiştir. Kimlik belgesi olmadığından, kendi çabasıyla hastaneye gitmeye de korkmuştur.

Hükümet, başvurucunun 28 Ocak 2002 günlü olaya ilişkin anlatımlarını, saldırıya uğradıkları ve ırksal nedenlerle kötü davranışlar altında bırakıldıkları suçlamalarını reddetmiştir.

29 Ocak 2002 de Yunan Helsinki Gözetim (Greek Helsinki Monitor) birimi, başvurucuyu Elena Venizelou Kliniği'ne götürmüştür. 1 Şubat 2002 günü başvurucu düşük yapmıştır. Başvurucunun hastanede yattığı süreye ilişkin tıbbi raporda, *"hastaneye 29 Ocak 2002 de geldiği, o sırada 10 haftalık hamile olduğu ve rahimde aşırı kan kaybı bulunduğu"* ve *"2 Şubat 2002 de fetüsün rahimden tamamen dışarı atıldığı"* belirtilmiştir.

1 Şubat 2002 de başvurucu suç duyurusunda bulunmuş ve yürütülen soruşturmalara suçtan zarar gören mağdur kimliği ile katılacağını bildirmiştir. Başvurucu ayrıca kamudan bağımsız bir sağlık biriminde tıbbi muayenesinin yaptırılması isteğinde bulunmuştur. Düşük yaptığı konusunda tanıklık edecek 3 kişinin ismini, avukatlarının adreslerini ve telefon numaralarını da vermiştir. Daha sonra ilk sorgulamada, Aspropyrgos polislerinin, Nea Zoe'daki operasyonda yer almaları ve içlerinden birisinin kendisine kötü davranışlarda bulunması gerekçeleriyle tanık olarak dinlenilmemelerini istemiştir.

Ancak Aspropyrgos polisi, kendi bildiği yoldan araştırmayı sürdürmüş ve 28 Kasım 2002 de dosyayı Atina Savcısı'na göndermiştir. Polisçe düzenlenen raporda, sorgulanan iki polis memurunun başvurucuya kötü muamele ettiklerine ilişkin bilgi ve kanıt olmadığına değinilmiştir. 10 Eylül 2003 de savcı başvurucuyu çağırmıştır. Ancak 16

Ocak 2004 de tebliğ görevlisi, başvuruçunun Nea Zoe'de bulamadığını saptadığından, Savcı'nın isteği yerine getirilememiştir. 3 Temmuz 2004 de Savcı, "yakınmacı bilinmiyor" gerekçesi ile soruşturmayı durdurmuş ve dosyayı işlemenden kaldırmıştır.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

Olayın duyulup kamuoyunda eleştirilerin yaygınlaşması üzerine Yunan Polis Şefi Vekili, 5 Mart 2002 de, resmi olmayan bir araştırma başlatmıştır. Kendisi de yakınma konusu operasyonda yer alan Yunan Polisi Vekili, A.V., 28 Ocak 2002 günlü olaylarda herhangi bir kötü muamele görmediklerini belirten beş kıdemli polisle görüşme yapmıştır. 7 Mart 2002 günü yazdığı raporunda A.V., "şikayetlerin abartıldığı" sonucuna varmıştır. Polis şefinin değerlendirmelerine göre "athinganoi" yani "Romanlar, polis denetiminin zayıflatılması amacıyla polislere iftira etmeyi bir taktik olarak sıkça kullanmaktadırlar."

3. Kararın özeti

Yakınmalar

Başvurucu, sözleşmenin 3. ve 13. maddelerine dayanarak, polisin kötü davranışına maruz kalıp düşük yaptığını, yakınmalarının Yunan yetkililerince yeterli ve tutarlı bir biçimde kovuşturmadığını ileri sürmüştür. Başvuruçunun bir başka savına göre de, Roman kökenli olması, polisin, diğer yasal görevlilerin tutum ve davranışlarını etkilemiştir. Böylece 3. maddeyle bağlantılı olarak 14. madde de ihlal edilmiştir.

Mahkeme'nin kararı

Madde 3

Kötü davranış savlarıyla ilgili olarak mahkeme, başvuruçunun kanamasının 28 Ocak 2002 günü gerçekleşen olay-

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

lar sonucunda olduğuna ilişkin koşulların çok açık ve net olmadığını belirtmiştir. Tıbbi rapor yalnızca kanamanın olduğunu ve düşük olayının gerçekleştiğini belirtmektedir. Raporda, morluklara, yaralara veya kanamaya neden olan diğer etmenlere ilişkin bir saptama yoktur. Dahası, başvuru, kötü muamele gördüğüne ilişkin kanıt, örneğin görgü tanıklarının anlatımlarını, sunamamıştır. Dosyada, başvurunun düşük yapmasının, polisin kötü davranışlarından ileri geldiğine ilişkin kuşku götürmez kesinlikte kanıtlar bulunmadığından mahkeme, 3. madde'nin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

Soruşturmayla ilgili olarak;

Mahkeme, yürütülen ceza kovuşturmasında eksiklik olmadığını saptamıştır. Buna karşılık bütün olarak ele alındığında kovuşturma işlemleri, oldukça uzun süren durgunluk dönemleri nedeniyle çok yavaş bir süreç izlemiş, iki yıl ve beş ay sürmüştür. Ön kovuşturmalar, başvurunun yansız kalamayacakları gerekçesiyle katılmamalarını istemiş olmasına karşın, 28 Ocak 2002 deki operasyonda yer alan polis memurları tarafından yürütülmüştür. Yöneticiler, başvurunun tıbbi raporunu dikkate almayı reddettiği gibi, bağımsız bir tıbbi incelemenin yapılması istemini de yerine getirmemişlerdir. Mahkeme, araştırmanın kurallara uygun yürütülememesinin sorumluluğunu, nerede bulunacağı saptanamayan başvurunun yokluğuna bağlayan Hükümet ile aynı görüşte olamamıştır. Aslında başvuru, avukatlarıyla nasıl ilişkiye geçileceğinin ayrıntıları yetkililere vermişti. Ancak yöneticiler, daha fazla araştırma yapmadan dosyayı kapatmışlardır.

Mahkeme, idari kovuşturmalar gündeme geldiğinde, yetkililerin, polis vahşetiyle ilgili ciddi savlarda Yunan yasalarınca öngörülen kovuşturma işlemlerini yapmaya gerek duymadıklarını gözlemiştir. Tam tersine, 28 Ocak 2002 günlü uygulamada etkin bir konumda yer alan Yunan Polisi Vekili, bir günden kısa süren ve resmi nitelik

taşımayan bir araştırma yapmıştır. Vekilin raporu, olayda görevli bulunan 5 polisin anlatımlarına dayanıyordu. Ne başvurucunun, ne de polisin saldırganca davranışları altında kaldıklarını ileri süren diğer yakınmacıların ifadeleri alınıp incelenmişti. Mahkeme hem adli hem de yöntemsel kovuşturmaların, 3. maddenin ihlalinin saptanması açısından yeterli olmadığı sonucuna varmıştır.

13. Madde

Saptanan bu bulgular ışığında Mahkeme, başvurunun ayrıca 13. madde bağlamında incelenmesine gerek olmadığına karar vermiştir.

14. Madde

Mahkeme, Yunan Polis Vekili'nin, Romanlara ilişkin açıklamalarını çok çarpıcı bulmuştur. Bu söylemlerin, yetkililerin tutumlarındaki genel ayrımcılığı ortaya koyduğunu ve başvurucunun Roman etnik kökeni nedeniyle etkin araştırmaların yapılmadığına ilişkin inancını güçlendirdiğini belirtmiştir. Mahkeme, Yunan yetkililerin, başvurucuya yönelik kötü davranışlarının ardında olası etnik motiflerin varlığını araştırmada başarısız kaldığını, kovuşturma boyunca genel olarak yanlış davranıldığını, ayrımcılık yapıldığını, böylece 3. maddeyle bağlantılı olarak 14. madde'nin ihlal edildiğini saptamıştır.

Yukarıda özetlenen gereçlere dayanarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 6 Aralık 2007 günü başvuru Petropoulou'nun Yunanistan'a karşı açtığı dava sonucunda 6 oya karşı 1 oyla: Başvurucunun, polisin insanlık dışı davranışına maruz kaldığına ilişkin savları nedeniyle AİHS'nin 3. maddesinin ihlal edilmediğine,

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

Başvurucunun insanlık dışı davranışlara maruz kal-
dığına ilişkin savlarının etkin biçimde araştırılmadığı sap-
tandığından, bu nedenle Sözleşmenin 3. maddesinin ihlal
edildiğine;

Sözleşmenin 3. maddesiyle bağlantılı olarak ayrımcılık
yasağının çiğnenmesi nedeniyle 14 maddenin ihlal edildi-
ğine, karar vermiştir.

Mahkeme ayrıca, sözleşmenin 41. maddesi gereğince
başvurucuya 20.000 Euro manevi tazminat ile giderler için
1.000 Euro ödenmesini kararlaştırmıştır.

(Petropoulo-Tsakiris / Yunanistan, 2007)⁴⁸

Yunanistan'daki ırk ayrımcılığı temelinde Romanlar'a
karşı özellikle kamu organları eliyle uygulanan şiddet,
uzunca bir süreden beri, Macaristan'ın Budapeşte kentlin-
de merkezi bulunan "European Roma Rights Center(ERRC)"
ve, "International Helsinki Federation for Human (IHF) Rights
Joint Statement on Ongoing Threats of Eviction of Roma in Gre-
ece" adlarındaki, Romanları korumayı amaçlayan insan
hakları örgütlerince yakından izlenmekteydi.⁴⁹ Bu davada
da başvurusunun savunmasını yürüten avukatlardan bi-
risi, ERRC tarafından sağlanmıştı. Çeşitli yollardan saptan-
an Romanlara yönelik saldırılar bütün ülkelere, Birleşmiş
Milletler ve Avrupa Konseyi örgütlerine, konuyla ilgilene-
bilecek kuruluşlara duyuruluyordu. Adı geçen örgütler,
dönemin Başbakanı Constantine Simitis'e bir mektup gön-
dererek, Aspropyrgos'ta yaşayan Roman'ların, kamu gücü
kullanılarak bu bölgeden zorla çıkarılmaları için yürütülen
baskılara son verilmesini istemişlerdi. Basına da dağıtımı
yapılan raporlarla, Aspropyrgos'taki "Nea Zoe" Roman

⁴⁸ www.echr.coe.int

⁴⁹ http://www.greekhelsinki.gr/bhr/english/organizations/ghm/ghm_28_01_02.rtf

yerleşim biriminde yaşayanları usandırıp, kendiliklerinden bölgeden ayrılmalari için aralarında Atina Belediye çalışanlarının da bulunduğu kamu görevlilerinin sürekli uyguladıkları baskı ve şiddet olayları, hukuk dışı girişimlerin sorumluları olan kamu görevlilerinin ve mağdurların kimlikleri, olayların geçtiğı günlerin tarihleriyle birlikte kamuoyuna duyuruluyordu.⁵⁰

Anlaşıyor ki Aspropyrgos yerel yöneticileri, Nea Zoe'deki kentsel dönüşüm girişimleri için Romanların yaşadıkları mahalle ve konutlarından uzaklaştırılmalarını, polis örgütünün ev baskınları, toplu üst aramaları gibi suç kovuşturması yöntemlerle gerçekleştirmeye çalışıyorlardı.

f. Roman Bayramında Toplu Polis Dayağı

Romanlara uygulanan kötü davranışlarla ilgili seçkimizi, AİHM'nin 2008 yılı nisan ayında karara bağladığı iki başvuru dosyası ile sonlandırıyoruz. Sunacağımız ilk başvurunun adı, "*Dzeladinov ve Diğerleri / The Former Yugoslav Republic Of Macedonia*" dır. Kararın ayrıntılarına geçmeden önce, "*Eski Yugoslavya'nın) Makedonya Cumhuriyeti*" olan davalı devletin adı üzerinde biraz durmak istiyoruz. Bilindiğı gibi Yugoslavya'nın parçalanması sonucunda, Hırvatistan, Bosna Hersek, Slovenya, Sırbistan, Karadağ ve son olarak Kosova gibi yeni yeni cumhuriyetler kuruldu. Bu devletlerden hiç birisinin adında, ayrıldıkları Yugoslavya Federasyonu anımsatılmazken, Makedonlar neden böylesine gereksiz sözcüklerle uzun uzun kendilerini tanımlıyorlar? Yanıt biliniyor. Sorun, Makedonya kralı II. Filip'in oğlu III. Aleksander'ın ününden ileri geliyor. Yani "*Milattan Önce*" 336 yılında babasının öldürölmesi ile devletin başına geçen Makedonya kralı Büyük İskender'in askeri ve siyasal başarıları sonucunda kurduğı büyük impara-

⁵⁰ http://www.greekhelsinki.gr/bhr/english/special_issues/ai-ihf-torture-background/TSAKIRI,YANNOULA.doc

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

torluk, "Milattan Sonra" 21. yüzyılda Makedon ulusunun kendi adıyla bir devlet kurmasına engel oldu. Buna, görkemli Makedonya tarihini elinden kaçırmak istemeyen Yunanistan karşı çıktı, direndi ve sonuçta başarı sağladı. Yunan baskısına boyun eğen uluslararası toplum da, Makedonlara, üzerinde yaşadıkları topraklarla örtüşen kendi adlarını kullanma olanağını tanımadı.

"Makedon" sözcüğüne böylesine büyük önem veren Yunanistan kamu yöneticileri, ülkelerindeki Makedon kökenli insanlara aynı yakınlığı göstermemektedirler. Makedonya Cumhuriyeti sınırındaki Florina kentinde yaşayan Sidiropulos ve arkadaşlarının "Makedon Uygarlık Evi" adı altında kurmak istedikleri derneğin tüzel kişilik kazanması, son yüzyıl içinde yaşanan savaşların ardından gerçekleşen yer değiştirmeler nedeniyle, Florina ve çevresinde artık Makedon kalmadığı; ancak halkın tamamının Yunanca ve Makedonca konuşan Yunanlılardan oluştuğu biçimindeki gerekçelere dayanılarak, önlenmişti. (Sidiropoulos ve Diğerleri / Yunanistan, 1998)⁵¹

Yunanistan'da yaşayan Makedon azınlığın haklarını savunmak amacıyla 1994 yılında Quranio Toxo adında bir siyasal parti kurulmuştu. 1995 yılı Eylül ayında Parti'nin Florina'da açtığı merkez bürosunun balkonuna, Yunanca ve Makedonca dillerinde yazılan parti adının yanında Slovic alfabesine göre 'gökkuşağı' anlamına gelen 'Vino-zino' sözcüklerinin yer aldığı bir tabelanın asılması, kent yöneticilerinin tepkilerine neden olmuştu. 12 Eylül 1995'te, Florina'daki kilisenin papazının, ve yerel Belediye Meclisi'nin, 'Yunanlıları, düşmanlarına karşı tepkilerini ortaya koymaları amacıyla gösteri yapmaya çağıran' bir duyuru yayınlamalarının ardından Quranio Toxo Parti merkezi saldırganlarca dağıtılmış, pencere ve balkonlardan atılan araç ve gereçleri sokak ortasına yakılmıştı. Olay

⁵¹ Doğru, Osman, Kararın tam çevirisi için, <http://aihm.anadolu.edu.tr/aihm>

yerinin 500 metre yakınındaki karakoldan yardım istenmesine karşın, polis ve savcılık hiç bir önlem almamıştı. (Quarino Toxo / Yunanistan, 2005)

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELEER

Görüldüğü gibi Yunanistan, ilginç bir ikilem yaşamaktadır. Bir yandan tarihi zenginlik ve anılarını elinden kaçırmamak için Makedonya'nın kendi ulusal sınırları içerisinde kaldığını savunurken, öte yandan Yunan yurttaşı kimliği ile ülkesinde yaşayan Makedon kökenli insanların varlığını, onların kültürel ve siyasal haklarını tümünden yadsımaktadır. Böylesine akıl almaz çarpıklıklar, yargı kararları ile belgelenmektedir.⁵² Makedonya halkına, kendilerini "*The Former Yugoslav Republic Of Macedonia*"nın vatandaşları olarak tanıtmak her halde çok anlamsız ve bir o kadar da onur kırıcı geliyordur. Bunu düşünerek, gerçeklerle karşılaşmamak ve hele tekerleme gibi bir devlet adı ile uğraşmamak için, Romanlarla ilgili başvuruyu özetlerken, Makedonya sözcüğünü vurgulamakla yetineceğiz.

Dzeladinov ve Diğerleri / Makedonya

Yakınma konusu olaylar, aşağıda özetlenen süreçlerden geçmiştir.

Başvurucular, Amdi Dzeladinov, Dudzihan Kamilov, Remzie Durmişova, Dagistan Alilov ve Mefail (Meta) Asanovski, Makedonya Cumhuriyeti'nin Štip kentinde yaşayan Roman kökenli Makedon vatandaşlarıdır. Yakınmaları, Štip'te bir Roman kutlamasına katıldıkları sırada, restoranın önünde çıkan kavganın ardından polis tarafından saldırıya uğradıkları savlarıyla ilgilidir.

Davacılara göre, 2 Ağustos 1998 günü, gece yarısı sularında, restorandan ayrılmakta olan bir grup Roman ile, daha önce polislerle beden eğitimi öğretmenliği yapan, gü-

⁵² Dinç, Güney, Sorularla AİHS, s 564.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

reş şampiyonu Z.S. arasında kavga çıkmıştır. Z.S.'nin çağırması üzerine, olay yerine gelen 10 kadar polis memuru, aralarında davacıların da bulunduğu restorandaki herkese coplarla saldırmış, tekmeleyip, yumruklayarak dövmüştür. Yedi aylık hamile olan Bayan Durmişova, saldırı üzerine hemen aynı gün hastaneye gittiği halde, doktorların, saldırganın polis olması nedeniyle kendisini muayene etmediklerini söylemiştir. Yerel polis birimine götürülen başvuruçular Kamilov, Alilov ve Asanovski de, burada kendilerine kötü davranıldığını ileri sürmüşlerdir. Ertesi gün başvuruçulardan Dzeladinov, daha önceden aldığı bir çağrı belgesi nedeniyle karakola gelmiştir. Dzeladinov'un anlattıklarına göre, altı polis memuru kendisini coplarla dövmüşler, yumruklayarak tekmelemişlerdir. Bir polis silahını çıkararak kafasına doğrultmuştur. Davacıların ellerinde, sırtlarındaki, kafalarındaki ve kalçalarındaki yara izlerinin fotoğrafları bulunmaktadır. Ayrıca davacılar, paraları olmadığı için tedavi edilmediklerini ileri sürmüşlerdir. Yakınanlardan dört erkek davacı, polislerin, etnik kökenlerine yönelik pek çok hakaretlerde bulunduklarını da sözlerine eklemiştir.

Hükümete göre, kavga karakola bildirildikten sonra, 3 polis memuru olay yerine gitmiş ve Z.S. ile Dzeladinov'un saldırganların arasında bulunduklarını saptamıştır. 80 kişiye yakın bir Roman grubu toplanıp Bay Dzeladinov'un tutuklanmasına engel olunca, 5 kişilik bir devriye ekibi de takviye olarak olay yerine gelmiştir. Kalabalık taş, şişe ve benzeri nesneler atmaya başlayınca, polislerce havaya pek çok kez ateş açılmıştır. Fakat uyarılara rağmen, kalabalık saldırmaya devam etmiştir. Polisler, kalabalığı dağıtmak için coplarını kullanmışlar, Kamilov ile Asanovski'yi şubeye götürmüşlerdir. Bu kişilerin güreşçi Z.S.'ye karşı yapılan saldırıya karışmadıkları anlaşılınca, sorgularının ardından serbest bırakılmışlardır. Sorgulama sırasında kesinlikle kimseye şiddet uygulanmamıştır. Štip Hastanesi Acil bölümünün tıbbi raporlarına göre, iki polis memuru

hafif yaralanmıştır. Kavgaya karışan yada polis tarafından tutuklanan başkaca hiç kimse tıbbi yardım istememiştir. Hamile bir kadın isteği üzerine hastaneye getirilmiş; ancak tetkikler sonucunda ne bebekte ne de kendisinde herhangi bir sorun saptanmıştır.

11 Ağustos 1998 günü davacılar, polis memurları tarafından işkenceye uğradıklarını ileri sürerek, savlarını destekleyen fotoğraflar, yazılı anlatımlar ve tıbbi bir rapor eşliğinde şikayette bulunmuşlardır. Davacılar, konuyla ilgili ulusal organlardan, şikayetlerine ilişkin hiçbir bilgi alamayınca, 12 Aralık 2001'de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurmuşlardır. Mahkeme 6 Mart 2007 günü yaptığı incelemede, Sözleşme'nin 3. ve 13. maddelerinin çiğnendiğine ilişkin başvuruyu kabul edilebilir bulmuş, ayrımcılık yasağına aykırı davranılması nedeniyle 14. maddeye dayandırılan istemler hakkında kabul edilmezlik kararı vermiştir. AİHM'nin 5. Dairesi, 10 Nisan 2008 günlü kararında, inceleme konusunu başvuru sahiplerinin bir restoran önünde meydana gelen kavganın ardından polis memurlarının saldırısına uğradıkları; kendilerine uygulanan kötü davranışlara ilişkin verdikleri dilekçelerin yetkililerce etkin bir biçimde soruşturulmadığı savlarıyla sınırlandırmıştır. Hukuksal çerçeve olarak olayı, Sözleşmenin 3. (insanlık dışı ya da onur kırıcı davranışların önlenmesi) ve 13. (etkili başvuru hakkı) maddeleri kapsamında ele almıştır.

Mahkeme özetle aşağıdaki değerlendirmeleri yapmıştır.

3. Madde

Kötü Davranış Savları

Mahkeme, bazı davacıların sokakta Z. S. ile kavgaya tutuşmuş olmasının üzerinde durulmadığını anımsatmaktadır. Yakınmacıların fotoğraflarla kanıtlamak istedikleri

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

yaralarının, polis tarafından yapıldığını gösteren tıbbi bir rapor bulunmamaktadır. Bu nedenle Mahkeme, yaraların polis saldırısı sonucunda mı, yoksa sokaktaki kavga sırasında mı oluştuğuna karar verememektedir. Hükümet, güç kullanımının, gerekli, makul ve uygun düzeyde olduğunu savunmaktadır. Ancak, davacıların kavgaya karışmaları konusunda herhangi bir suçlamada bulunulmadığının da altı çizilmelidir.

Tutarsızlıklar ve davacıların yara izleri ile ilgili kanıt yetersizliği nedeniyle Mahkeme, davacıların kötü muamele savlarını destekleyen inandırıcı kanıtlar bulamamıştır. Mahkeme, polisin karışıklığı bastırmak için kullandığı gücün aşırı olup olmadığını dahi çözümleyememektedir. Ayrıca Mahkeme, davacıların yaralarının paraları olmadığı gerekçesiyle tedavi edilmemesinin 3. maddeyi ihlal etme olasılığını da temelsiz bulmuştur. Mahkeme, sonuç olarak, ileri sürülen kötü davranışlarla ilgili olarak 3. madde'nin ihlal edilmediği kararına varmıştır.

Etkin Soruşturma Yetersizliği

Mahkeme, olaydan dokuz gün sonra, yakınma konusu polis saldırısı ile ilgili tıbbi bir rapor ve yaraların fotoğraflarını içeren bir dilekçe verildiğinin altını çizmektedir. Dilekçe, davacıların yaralarının polis tarafından gerçekleştirilmiş olabileceğine ilişkin üzerinde durulması gereken bir kuşkuyu ortaya koymaktadır. Bu suçlama, yetkililerin bir soruşturma başlatması için yeterlidir. Böyle durumlarda savcı, soruşturma başlatma yükümlülüğü altındadır. Ancak savcı, ileri sürülen savların ne lehine ne de aleyhine kanıt bulmak için, girişimde bulunmuştur.

Yukarıdakilere ek olarak; savcının işlem yapmaması, başvuru sahiplerinin soruşturmaya katılmalarını engellemiş ve ceza yöntemi açısından bu süreçteki haklarından yararla-

namamalarına neden olmuştur. Bu güne kadar, savcının yakınmaların reddine ilişkin bir karar vermemesi nedeniyle, başvurucular, soruşturmaya taraf olarak katılamamışlardır. Günümüzde de böyle bir karar yoktur.

Açıklanan nedenlerle Mahkeme, başvurucuların polisler tarafından yaralandığına ilişkin savlarının soruşturulmasındaki yetersizlik nedeniyle, 3. maddenin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Bu saptamadan ayrı olarak 13.'madde altında ayrıca bir değerlendirme yapmaya gerek görmemiştir.

Mahkeme Sözleşme'nin 41. maddesi uyarınca, başvurucuların her birine manevi tazminat olarak 3000'er euro, dava gider ve harcamaları için ise, (Avrupa Roman Hakları Merkezi'ne) 2000 euro ödenmesine karar vermiştir. (Dzeladinov ve Diğerleri / Makedonya, 2008)⁵³

Sulejmanov / Makedonya

24 Nisan 2008'de sonuçlanan ikinci dosya, polis dayığından yakının Demir Sulejmanov'un başvurusudur. 1971 doğumlu ve Roman kökenli bir Makedonya vatandaşı olan başvuru, 13 Mart 1998 günü, kendisi gibi Roman olan arkadaşı SD ile birlikte Balvan köyü yakınında bulundukları sırada iki polis tarafından durdurulmuşlardır. Polisler, başka bir köyden çalınan iki koyunu çalmış olabileceklerinden kuşulanmışlardır. Polisler bir şey sormadan iki genci dövmeye başlamışlar, coplarıyla başlarına ve vücutlarına vurmuşlardır. Başvurucunun ağzından ve burnundan kan gelmiştir. Daha sonra polis arabasına bindirilerek, koyunların çalındığı Tarinci köyüne götürülmüşlerdir. Polislerin biri, koyunun sahibini başvuruyla yüzleştirilmek için çağırmıştır. Polis, orada yüksek sesle yemin ederek, "Bütün Çingeneler, sonsuza dek beni hatırlayacak. Ben, hepinizi yok

⁵³ Orçun Ulusoy çevirisi.

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELEK

edebilirim," demiştir. Bu konuşmanın ardından başvuru-
cu kelepçelendikten sonra, polisler tarafından coplarla ve
koyunun sahibi tarafından da bir ağaçtan kopardığı dallla
dövülmüştür.

Akşam saat 9.00 sıralarında başvuru ve arkadaşı ka-
rakola getirilmişler, kapı önünde yerde yatırılarak beş po-
lis tarafından dövülmüşlerdir. Karakolun içindeki salonda
bir tezgaha bağlanarak, yeniden tekme tokat dövülmüş-
lerdir. Başvurucunun, *korkunç biçimde susuzluk çektiğini ve*
nasıl su bulabileceğini sorması üzerine de, "Çingeneler için su
yoktur" yanıtını almıştır. Bütün gece tezgaha bağlı kalan
başvuru ve arkadaşı, sabah serbest bırakılmışlardır.

14 Mart 1998 günü salıverilmesinin ardından başvuru-
cu, hemen Ştip hastanesi acil yardımı ünitesine gitmiş ve
kırılan sol kolunu alçıya aldırılmıştır. Başvurucunun, has-
taneden aldığı sağlık yardımının karşılığını ödemesi için
hiç parası olmadığından, kuzeninin sağlık karnesini kul-
lanmış ve bu yüzden hastane belgelerinde başvuru yeri-
ne kuzeninin adı geçmiştir. Hastanenin kaydında yaralar,
"Fracturae" olarak tanımlanmıştır.

Bu olayda da yıllarca süren iç hukuk yollarındaki giri-
şimlerinden bir sonuç alamayan başvuru, Sözleşme'nin
3. ,13. ve 14. maddelerinin çiğnendiği savı ile 11 Mayıs
2001'de AİHM'ne başvurmuştur. 6 Aralık 2001'de başvu-
rucu ölünce, kız kardeşleri Demiran Sulimanova ve Remzie
Durmiseva, davaya devam etmişlerdir. Başvuru AİHM
önünde, Avrupa Roman Hakları Merkezi (ERRC) ve bu
kuruluşun sağladığı bir avukat eliyle temsil edilmiştir.

18 Eylül 2006'da Mahkeme, 3. ve 13. maddeler yö-
nünden başvurunun kabul edilirliliğini kararlaştırmıştır.
Ayrımcı uygulamalar nedeniyle 14. maddenin çiğnendiği
savlarını ise kabul edilmez bulmuştur

Mahkeme, başvuruçunun ve Makedonya Hükümeti'nin, olayları çok farklı biçimlerde anlattıklarının üzerinde durmuştur. Mahkeme'ye göre başvuruçunun tutuklanırken veya polis gözetiminde bulunurken, kendisine fiziksel açıdan kötü davranıldığına kabulü için yeterli kanıtlar sunamamıştır. Bu nedenle sözleşmenin 3. maddesinin çiğnendiği savları kabul edilmemiştir. Buna karşılık Mahkeme, daha önceki kararlarında da vurguladığı gibi, başvuruçunun karakoldayken kötü davranışlar altında kaldığına ilişkin savlarının yöneticilerce özenle araştırılması gerektiği üzerinde durmuştur. Başvuruçunun yakınmaları üzerine savcılıkça etkili bir soruşturma yapılmaması nedeniyle, Sözleşme'nin 3. maddesinin çiğnendiğine karar verilmiştir.

Olayın bir kez de 13. madde bağlamında incelenmesine gerek görmeyen Mahkeme, Sulejmanov'un kız kardeşleri için, 3.000 Euro manevi tazminat ve giderler için 1.000 Euro ödenmesine karar vermiştir.⁵⁴

(Sulejmanov / Makedonya Cumhuriyeti, 2008)

Mahkeme, Romanlar'la ilgili ilk yakınmalar olduğu için Makedonya'ya karşı oldukça yumuşak, ancak bir o kadar da yol gösterici iki karar vermiştir. Mahkeme'nin geleneksel yaklaşımına göre işkence savlarının, kişiler üzerindeki izleri ve özellikle kamu güvenliği altında bulunması gereken yerlerden kaynaklanması durumunda, ilgili devletin sonuç alıcı araştırmalar yapması gerekmektedir. Her iki başvuruda da devlet, işkence yaptığı için değil, işkenceyi soruşturmadığı için sorumlu bulunmuştur. Başvuruçuları Mahkeme önünde savunan avukatlar, ERRC adındaki Roman kuruluşunun Ştip kentindeki temsilciliği eliyle sağlanmıştır. AIHM, bu tür davalara, başvuruçuların yanın-

⁵⁴ www.echr.coe.int

AVRUPA'NIN
PARYALARI:
ÇİNGENELER

da katılan örgütlerin giderlerinin bir bölümünün sorumlu ülkelerce karşılanmasına karar verebilmektedir. Ayrımcılık suçlamalarının kabul edilirlilik sürecinde reddedilmesi nedeniyle bu konular tartışmaya açılmamıştır. Kararların ilginç bir yanı da, Mahkeme'nin davalı Hükümet'ten söz ederken, yukarıda eleştirdiğimiz zorlamaların ürünü olan uzun adları kullanmak yerine, kısaca "*the Macedonian Government*"ten söz etmesidir.

Yukarıda AİHM'nin kararlarını sunduğumuz altı Avrupa ülkesinde de, Romanlar, yaşadıkları ülkelerin yurttaşlarıdır. Ancak hukuksal tartışmanın temelindeki olayların açıkça ortaya koyduğu gibi, yurttaşlık haklarından tam olarak yararlandırılmıyorlar. Kimi ülkelerde yerleşme ve öğrenim özgürlüklerinden, sosyal güvenlik haklarından eşit koşullarda yararlanmaları olanaksız duruma getirilmiştir. Özgün nitelikleri nedeniyle azınlık haklarından yararlandırılacaklarının belirtilmesine karşın, bu söylemler de gerçekleştirilmiyor. Etnik kimlikleri, bir tür toplumdan dışlanma ve tutsaklık gerekçesi gibi uygulanıyor.

Başvurucuların taşıdıkları adları bile, ulusal kimliklerini değerlendirmek açısından önem taşıyor. Buckley, Sally Chapman, John ve Catherine Beard, Thomas ve Jessica Coster, Thomas Lee, Jane Smith, tam anlamıyla gerçek İngiliz adlarını taşıyorlar. Oysa onlar, yaşamları boyunca karavanları içinde dolaşmaktan bıkip usandıkları için, üyesi oldukları İngiliz toplumuna karşı, belli bir alanda yerleşme savaşımı verdiler ve sonunda yenik düştüler. Romanya'da yaşayan Romanlar, Romen oldular, Moldovan, Cobzaru adlarını aldılar. Bulgaristan'da Assya Anguelova, Iliev Kuncho Angelov, Zabchekov, Kiril Petkov, Ginka Dimitrova Angelova, Mitko Dimitrov Iliev kimlikleriyle tam birer Bulgar gibi anıldılar. Yunanistan'da Fani-Yannula Petropoulou-Tsakaris, Makedonya'da Amdi Dzeladinov, Dudzihan Kamilov, Remzie Durmišova, Dagistan Alilov, Mefail (Meta) Asanovski, Demir Sulejmanov, De-

miran Sulimanova ve Remzie Durmiseva oldular. Ancak bu ülkelerin yöneticileri, "toplum dışı kişiler" biçiminde baktıkları Romanlar'ı, halklarıyla birlikte, kendilerinden saymadılar.

AVRUPA'NIN
PARTYALARI:
ÇİNGENELER

Romanların, "Kutsal Topraklar", "Kurtarılacak Ülkeler" gibi düşsel beklentileri de bulunmuyor. Nerede yaşıyorlarsa, genellikle o ülkenin dilini konuşuyor, inançlarını paylaşıyorlar. Ne var ki, bu ülkelerin yalnız yönetsel birimleri değil, yargı kuruluşları da Romanlara karşı ayrımcı yaklaşımlar içinde bulunuyorlar. Abartılı yasaların ardında gizlenmesine karşın çok açık ayrımcılık ürünü olan, çevreyi koruma gerekçesine dayandırılan imar planlarını, kentsel yerleşim kararlarını İngiltere uygulamalarında zorlamalı yaklaşımlarla olağan hukuksal gelişmeler gibi değerlendiren AİHM, Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan'da yaşanan, sorumsuzca kan dökmeye kadar varan saldırganlıklar karşısında, gerçeği saptamak durumunda kalmıştır. Bu sonuçların alınmasında, Avrupa ölçeğinde varlık gösteren, açılan davalara katılan, uluslararası kamuoyu yaratmanın ötesinde hukuksal destek sunan Roman örgütlerinin de önemli etkileri olduğu gözlenmektedir.

4. Kentsel Kirlilik

KENTSEL
KİRLİLİK

a. Havaalanlarında Ses ve Hava Kirliliği

Arrondelle/İngiltere

Konutları ve işyerleri havaalanlarının yakınında bulunanlar, uçakların gürültüsünden ve tüketilen yakıtların neden olduğu hava kirliliğinden çok sık yakınmaktadır. Uçak kullanımı arttıkça, genişleyip büyüyen havaalanları yerleşim yerlerine yakınlaşmakta, kimi konutlar uçuş pistlerinin sınırında kalmaktadır. Daha çok insan ve yük taşıyan büyük uçakların üretilmesi, uçuş sayılarının çoğaltılması, gece gündüz ayrımı gözetilmeksizin iniş ve